

NBP

Narodowy Bank Polski

Departament Edukacji i Wydawnictw NBP

„Diagnoza stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce”

Warszawa / grudzień 2018 rok

Spis treści

1	Cele i metodologia badania
2	Analiza danych zastanych – podstaw programowych
3	Subiektywna ocena stanu wiedzy
4	Obiektywna ocena stanu wiedzy
5	Rozpoznanie preferowanych i wykorzystywanych źródeł wiedzy ekonomicznej
6	Ocena trafności i skuteczności różnych form działań edukacyjnych (szkolnych i pozaszkolnych) z punktu widzenia nauczycieli
7	Ocena znajomości i uczestnictwa dzieci i młodzieży w programach edukacyjnych z zakresu finansów i ekonomii oraz ocena tych programów
8	Mapa potrzeb edukacyjnych
9	Zidentyfikowanie potrzeb nauczycieli w zakresie edukacji ekonomicznej
10	Ocena aktywność finansowej dzieci i młodzieży oraz rodziców
11	Rekomendacje z badania

1.

Cele i metodologia badania

Cele badania

1. Ocena stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży
2. Identyfikacja czynników determinujących poziom wiedzy ekonomicznej dzieci i młodzieży w różnych grupach wiekowych
3. Rozpoznanie preferowanych i wykorzystywanych źródeł wiedzy ekonomicznej poszczególnych grup wiekowych dzieci i młodzieży
4. Ocena trafności i skuteczności różnych form działań edukacyjnych (szkolnych i pozaszkolnych) z punktu widzenia nauczycieli
5. Ocena znajomości i uczestnictwa dzieci i młodzieży w programach edukacyjnych z zakresu finansów i ekonomii oraz ocena tych programów
6. Mapa potrzeb edukacyjnych – identyfikacja obszarów tematycznych, na jakie powinna być ukierunkowana działalność edukacyjna w różnych grupach wiekowych
7. Zidentyfikowanie potrzeb nauczycieli w zakresie edukacji ekonomicznej – oczekiwane formy i zakres wsparcia
8. Ocena aktywność finansowej dzieci i młodzieży oraz rodziców

Etapy badania i zastosowane metody

Badanie zostało podzielone na dwa następujące po sobie etapy.

Na potrzeby osiągnięcia celów postawionych przed każdym z etapów badania zastosowano odmienne metody i techniki badawcze.

Etap I

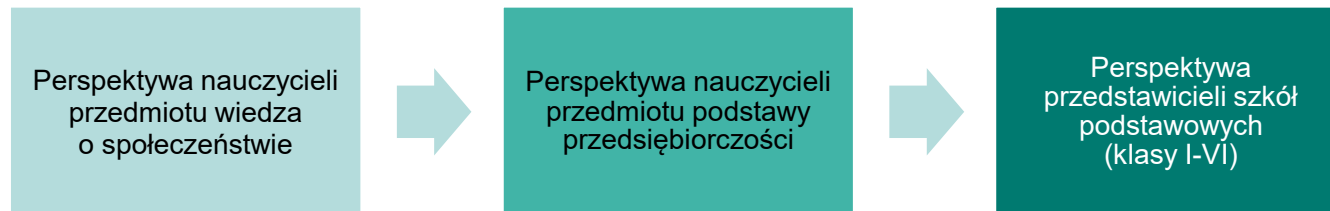
- Analiza danych zastanych (Desk research)
- Zogniskowane wywiady grupowe (ang. Focus Group Interview – FGI)
- Wywiady w diadzie/triadzie

Etap II

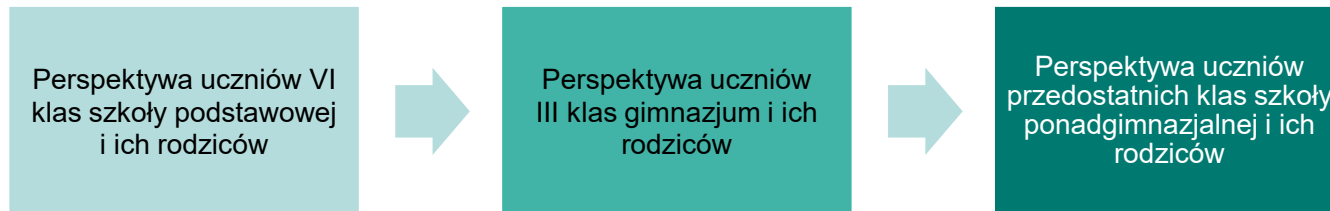
Wywiady bezpośrednie przeprowadzone przy użyciu urządzenia mobilnego (ang. Computer Assisted Personal Interview – CAPI)

Perspektywy oceny i grupy badawcze

Etap I

Etap II

Etap I – opis badania

■ Techniki

Na etapie I przeprowadzono badanie gabinetowe (desk research) oraz zastosowano techniki jakościowe – zogniskowane wywiady grupowe i wywiady w diadzie/triadzie.

■ Grupy docelowe i wielkości prób

- nauczyciele WOS z dużych miast, n=20,
- nauczyciele WOS z małych miast, n=17,
- nauczyciele podstaw przedsiębiorczości z dużych miast, n=32,
- nauczyciele podstaw przedsiębiorczości z małych miast, n=12,
- kadra szkół podstawowych (klasy I-VII) w dużym mieście, n=8,
- kadra szkół podstawowych (klasy I-VI) w małym mieście, n=6.

■ Próba

Diady/triady i FGI zostały zrealizowane na celowo dobranych próbach zapewniających odpowiedni poziom różnorodności materiału badawczego.

■ Termin realizacji

Pomiar (realizację terenową) przeprowadzono w dniach 28 czerwca – 20 lipca 2018 roku.

Etap II – opis badania

■ Technika

W badaniu zastosowano technikę ilościową – standaryzowane wywiady bezpośrednie przy użyciu urządzenia mobilnego (CAPI).

■ Grupy docelowe i wielkości prób

- uczniowie VI klas szkoły podstawowej, n=600,
- uczniowie III klas gimnazjum, n=600,
- uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej, n=600,
- rodzice uczniów, n=600.

Zastosowany został dobór nieprobabilistyczny, warstwowo-kwotowy, gdzie warstwami były etapy edukacyjne, a kwoty zostały ustalone ze względu na płeć, region zamieszkania oraz klasę wielkości miejscowości.

Próba spełnia warunki reprezentatywności.

■ Kwestionariusz

Kwestionariusze do badania poszczególnych grup uczniów i rodziców zostały opracowane na podstawie narzędzi z badania zrealizowanego dla NBP w 2014 roku. Średni czas realizacji wywiadu to ok. 30 minut.

■ Termin realizacji

Pomiar (realizację terenową) przeprowadzono w dniach 15 czerwca – 27 lipca 2018 roku.

2.

Analiza danych zastanych – podstaw programowych

Czas przeznaczony na przedmioty wiedza o społeczeństwie, podstawy przedsiębiorczości oraz na doradztwo zawodowe

Wymiar godzin obowiązkowych zajęć edukacyjnych określony w ramowych planach nauczania

Szkoła podstawowa

Wiedza o społeczeństwie
– 2 h/tydzień w VIII klasie

Doradztwo zawodowe –
minimum 10 h/rok
w VII i VIII klasie

Liceum ogólnokształcące i Technikum

Wiedza o społeczeństwie
– 1 h/tydzień przez 2 lata

**Podstawy
przedsiębiorczości**
– 1 h/tydzień przez 2 lata

Doradztwo zawodowe –
minimum 10 h w okresie
nauczania

Branżowa szkoła I stopnia

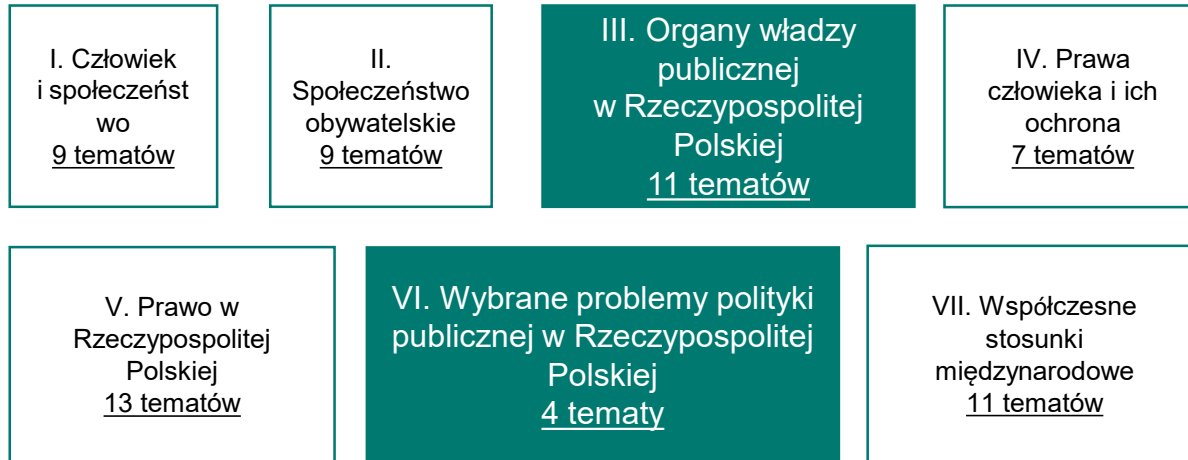
Wiedza o społeczeństwie
– 1 h/tydzień przez 1 rok

**Podstawy
przedsiębiorczości**
– 1 h/tydzień przez 2 lata

Doradztwo zawodowe –
minimum 10 h w okresie
nauczania

Cele i treści nauczania w kontekście edukacji ekonomicznej – liceum ogólnokształcące i technikum

Treści nauczania przedmiotu **wiedza o społeczeństwie** ujęte w podstawie programowej – **zakres podstawowy**

Cele i treści nauczania w kontekście edukacji ekonomicznej

– liceum ogólnokształcące i technikum

Treści nauczania przedmiotu **podstawy przedsiębiorczości** ujęte w podstawie programowej

– **zakres podstawowy**

I. Gospodarka rynkowa: przedsiębiorczość w gospodarce rynkowej, gospodarka nakazowo-rozdzielcza (centralnie planowana) i rynkowa, rodzaje rynków, podmioty gospodarki rynkowej, struktury rynkowe, mechanizm rynkowy, fazy cyklu koniunkturalnego, rola państwa w gospodarce, konsument na rynku

11 tematów

II. Rynek finansowy: pieniądź i jego obieg, instytucje rynku finansowego, formy inwestowania, bank centralny i polityka pieniężna, bankowość komercyjna i spółdzielcza, podatki, ubezpieczenia, umowy bankowe i ubezpieczeniowe, ochrona klienta usług finansowych, etyka w finansach

17 tematów

III. Rynek pracy: mierniki i wskaźniki, popyt i podaż na rynku pracy, kariera zawodowa, poszukiwanie pracy, rozmowa kwalifikacyjna, formy zatrudnienia, systemy płac, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy, bhp i organizacja pracy, Państwowa Inspekcja Pracy, związki zawodowe, etyka w pracy

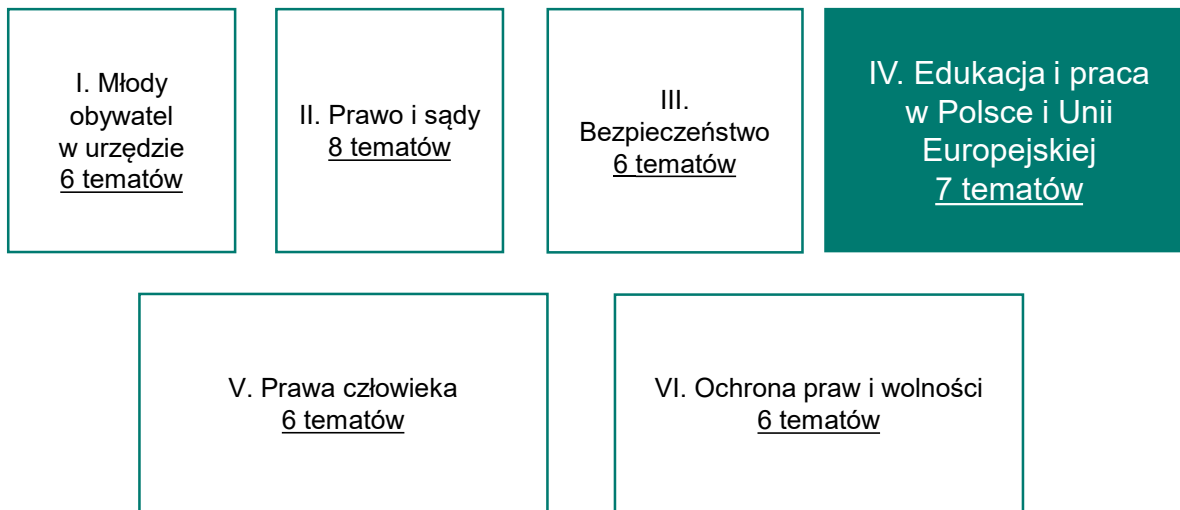
13 tematów

IV. Przedsiębiorstwo: klasyfikacje przedsiębiorstw, biznesplan, otoczenie przedsiębiorstwa, formy organizacyjno-prawne, procedury rejestracji i likwidacji, źródła finansowania działalności, analiza rynku, zarządzanie przedsiębiorstwem, praca zespołowa, marketing, wynik finansowy, formy opodatkowania, księgowość, negocjacje, etyka w biznesie i społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw, funkcjonowanie przedsiębiorstwa

23 tematy

Cele i treści nauczania w kontekście edukacji ekonomicznej – branżowa szkoła I stopnia

Treści nauczania przedmiotu **wiedza o społeczeństwie** ujęte w podstawie programowej – **zakres podstawowy**

Cele i treści nauczania w kontekście edukacji ekonomicznej – branżowa szkoła I stopnia

Treści nauczania przedmiotu **podstawy przedsiębiorczości** ujęte w podstawie programowej
– **zakres podstawowy**

I. Człowiek przedsiębiorczy <u>11 tematów</u>	II. Rynek – cechy i funkcje <u>7 tematów</u>	III. Instytucje rynkowe <u>10 tematów</u>
IV. Państwo, gospodarka <u>12 tematów</u>	V. Przedsiębiorstwo <u>10 tematów</u>	VI. Rynek pracy <u>9 tematów</u>

Metody nauczania rekomendowane w podstawach programowych

- Metody zakładające w pierwszej kolejności samodzielną lub grupową pracę ucznia/uczniów, a następnie prezentowanie efektów tej pracy
- Metody nakierowane na rozwiązywanie problemów, podejmowanie decyzji i współdecydowanie
- Różne formy dyskusji (debata „za” i „przeciw”, dyskusja panelowa, dyskusja plenarna)
- Projekt edukacyjny

Umiejętności finansowe polskich uczniów w świetle wyników badań PISA

Badanie PISA 2012

Polscy uczniowie osiągnęli wynik nieco powyżej średniej krajów OECD

Polska – 510 punktów,
OECD – 500 punktów

4. miejsce wśród krajów OECD

Badanie PISA 2015

Polscy uczniowie osiągnęli wynik nieomalże identyczny jak średnia dla krajów OECD

Polska – 485 punktów,
OECD – 489 punktów

6. miejsce wśród krajów OECD

Wyniki w zakresie umiejętności finansowych osiągnięte w obu edycjach badania plasują polskich uczniów na tzw. **3. poziomie umiejętności finansowych** (z 5 poziomów możliwych do osiągnięcia).

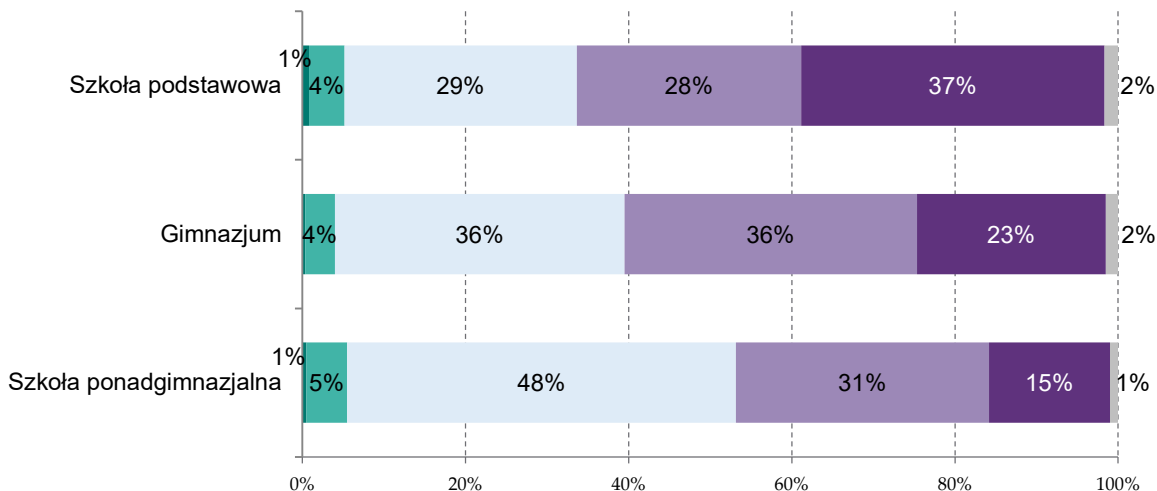
3.

Subiektywna ocena stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży, identyfikacja czynników determinujących

Subiektywna ocena poziomu wiedzy

Wiedza ekonomiczna uczniów została oceniona przez nich samych. Na pięciostopniowej skali oceniali swoją wiedzę na temat finansów, ekonomii i gospodarki.

■ Bardzo duża
 ■ Dość duża
 ■ Średnia
 ■ Dość mała
 ■ Bardzo mała
 ■ Trudno powiedzieć

	Top2boxes	Bottom2boxes
Szkoła podstawowa	5%	65%
Gimnazjum	4%	59%
Szkoła ponadgimnazjalna	6%	46%

Subiektywna ocena poziomu wiedzy – porównanie zmian od 2014 roku

Samoocena wiedzy ekonomicznej uczniów nie uległa znacznym zmianom od poprzedniego badania. Dotyczy to zwłaszcza kwestii pozytywnej oceny. Jednakże zmiany można zaobserwować w zakresie bottom2box (wiedza „bardzo mała” i „dość mała”). Negatywna samoocena wiedzy spadła o 9 punktów procentowych wśród uczniów VI klas szkoły podstawowej, ale wzrosła wśród uczniów gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej (odpowiednio o 7 i 6 p.p.).

Poziom szkoły	2014 rok*		2018 rok	
	T2B	B2B	T2B	B2B
Szkoła podstawowa	4%	74%	5%	65%
Gimnazjum	7%	52%	4%	59%
Szkoła ponadgimnazjalna	8%	40%	6%	46%

* „Diagnoza wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce”, badanie Konsorcjum firm: Fundacji Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupy IQS Sp. z o.o. zrealizowane na zlecenie Narodowego Banku Polskiego, październik 2014 roku.

Subiektywna ocena poziomu wiedzy – identyfikacja czynników determinujących poziom wiedzy ekonomicznej 1/2

Subiektywną wiedzę ekonomiczną przeanalizowano pod kątem różnic w zależności od profilu uczniów na każdym ze szczebli edukacji. Istotne statystycznie* czynniki determinujące subiektywny poziom wiedzy ekonomicznej to:

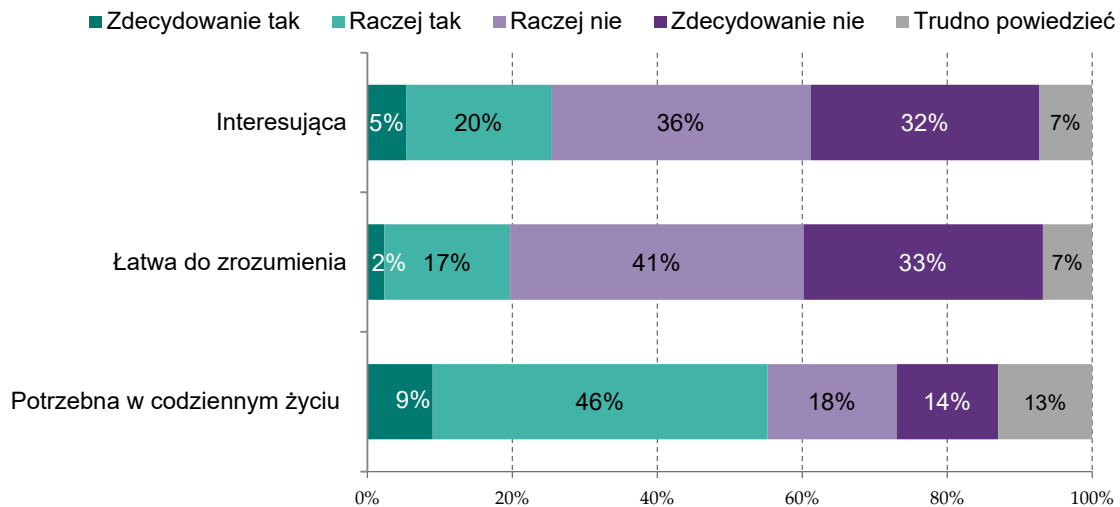
Zmienna	Uczniowie VI klas szkoły podstawowej	Uczniowie III klas gimnazjum	Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej
Płeć	✓		
Samooceńca ucznia pod względem uzyskiwanych stopni	✓	✓	✓
Region miejsca zamieszkania	✓		
Wielkość miejsca zamieszkania		✓	✓
Uczestnictwo w programach edukacyjnych	✓		✓
Indeks Kompetencji Ekonomicznych	✓	✓	✓
Indeks Zaawansowania Korzystania z Finansów		✓	✓

* Współczynnik korelacji liniowej Pearsona; (poziom istotności $p \leq 0,05$) dla każdej pary zmiennych.

Subiektywna ocena poziomu wiedzy – identyfikacja czynników determinujących poziom wiedzy ekonomicznej 2/2

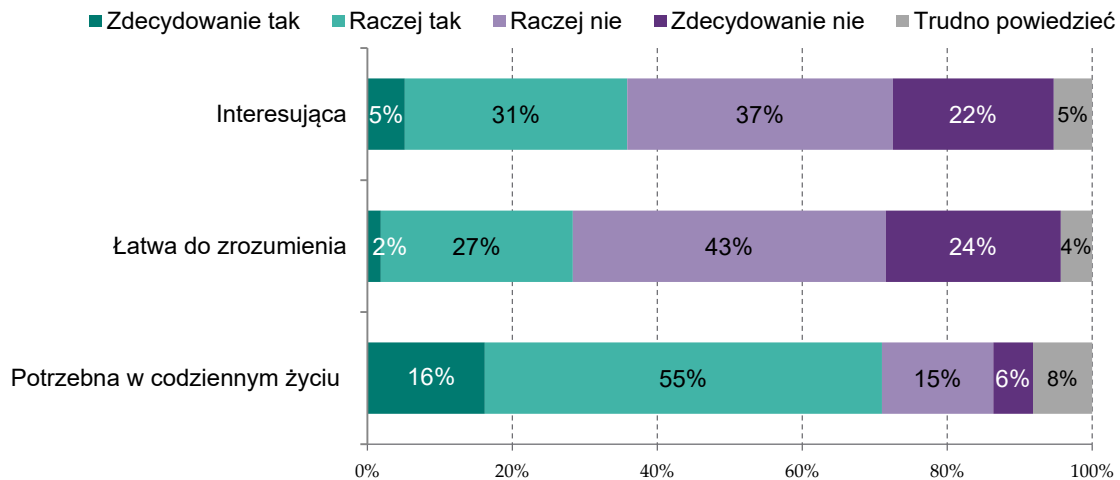
Zmienna	Uczniowie VI klas szkoły podstawowej	Uczniowie III klas gimnazjum	Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej
Zachęcanie do oszczędzania przez rodziców		✓	✓
Zachęcanie do pracy zarobkowej przez rodziców	✓	✓	✓
Wysoka ocena wiedzy ekonomicznej rodziców	✓	✓	✓
Kontrola wydatków dziecka przez rodziców		✓	
Rozmowy z rodzicami			
o pieniądzu	✓	✓	✓
o domowym budżecie	✓	✓	
na tematy ekonomiczne	✓	✓	✓

Postrzeganie wiedzy ekonomicznej – szkoła podstawowa

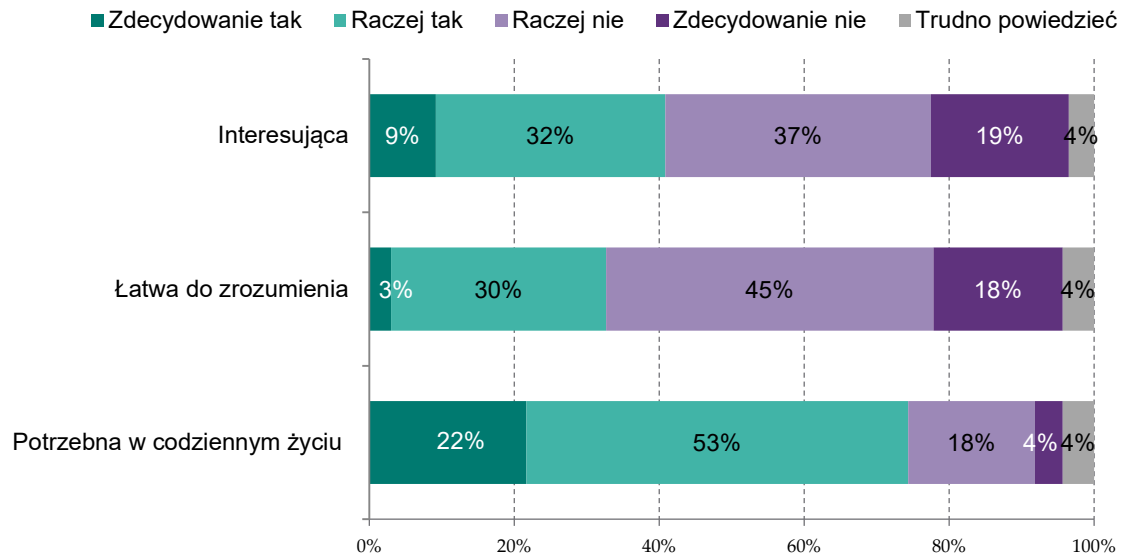
	Top2boxes	Bottom2boxes
Interesująca	25%	68%
Łatwa do zrozumienia	19%	74%
Potrzebna w codziennym życiu	55%	32%

Postrzeganie wiedzy ekonomicznej – gimnazjum

	Top2boxes	Bottom2boxes
Interesująca	36%	59%
Łatwa do zrozumienia	29%	67%
Potrzebna w codziennym życiu	71%	21%

Postrzeganie wiedzy ekonomicznej – szkoła ponadgimnazjalna

	Top2boxes	Bottom2boxes
Interesująca	41%	56%
Łatwa do zrozumienia	33%	63%
Potrzebna w codziennym życiu	75%	22%

Pozytywne postrzeganie wiedzy ekonomicznej – zestawienie bloków w trzech grupach uczniów

Wiedza ekonomiczna jest najlepiej postrzegana przez najstarszych uczniów – przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej. Dotyczy to trzech badanych wymiarów: interesująca, łatwa do zrozumienia oraz potrzebna w codziennym życiu. Im niższy etap edukacyjny – tym mniej pozytywnych konotacji mają uczniowie z wiedzą ekonomiczną.

Wymiar	Uczniowie VI klas szkoły podstawowej	Uczniowie III klas gimnazjum	Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej
Interesująca	25%	36%	41%
Łatwa do zrozumienia	19%	29%	33%
Potrzebna w codziennym życiu	55%	71%	75%

4.

Obiektywna ocena stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży, identyfikacja czynników determinujących

Obiektywna ocena stanu wiedzy – Indeks Kompetencji Ekonomicznych 1/2

Indeks Kompetencji Ekonomicznych (IKE) to obiektywny wskaźnik poziomu wiedzy ekonomicznej, do skonstruowania którego wykorzystuje się pozytywne odpowiedzi uczniów w 2 testach.

	Test umiejętności ekonomicznych	Test wiedzy ekonomicznej
Forma	<p>Test umiejętności ekonomicznych był wzorowany przede wszystkim na pytaniach z podobnego badania przeprowadzonego w ramach PISA (Program Międzynarodowej Oceny Umiejętności Uczniów). Pytania te nie dotyczyły konkretnej wiedzy ekonomicznej, ale wymagały od uczniów stosowania różnego rodzaju umiejętności. Część z nich wymagała obliczeń matematycznych, inne zastosowania wiedzy w praktyce.</p>	<p>Test wiedzy ekonomicznej przybrał formę stwierdzeń, które mogły być prawdziwe lub nie. Uczniowie mogli także zadeklarować, że nie znają odpowiedzi na dane pytanie.</p>
Porównanie	<p>Pytania testu były <u>identyczne</u> dla uczniów z każdego etapu edukacji.</p>	<p>Pytania testu były <u>różne</u> dla uczniów:</p> <ul style="list-style-type: none">▪ VI klas szkoły podstawowej,▪ III klas gimnazjum i przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej.

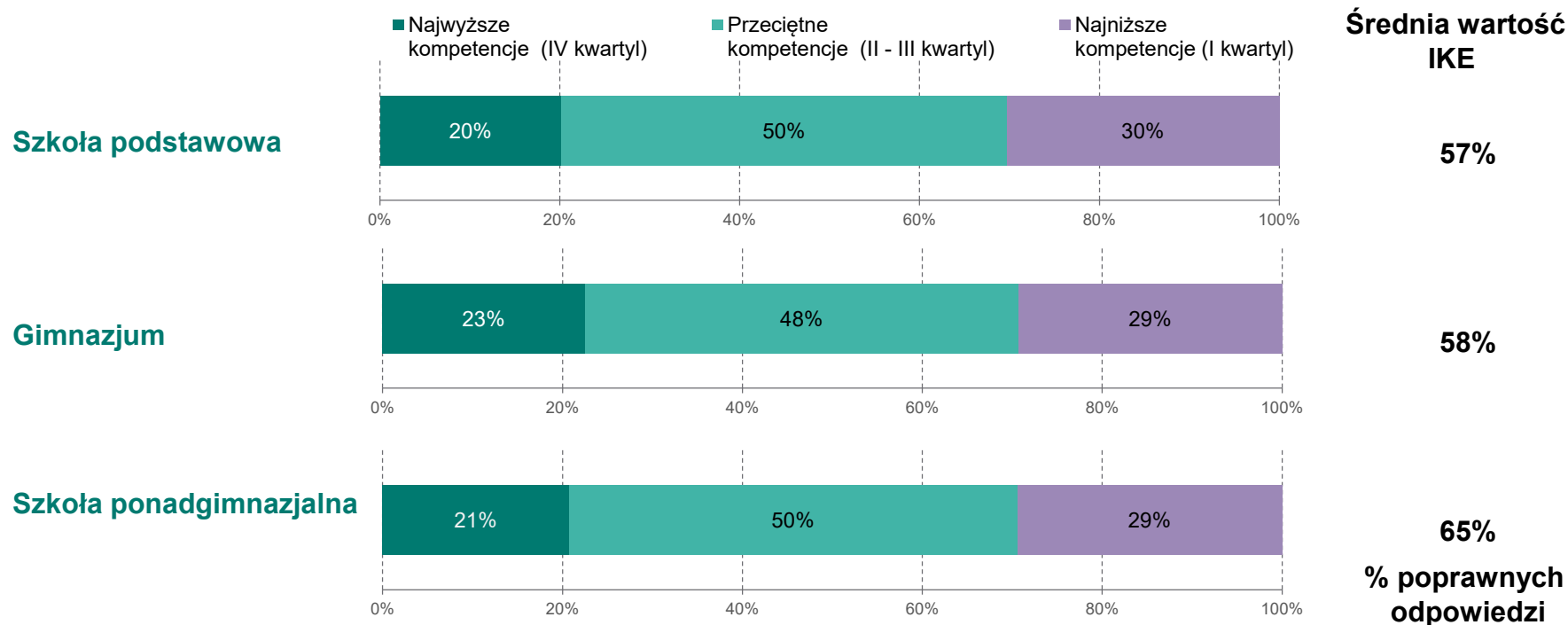
Obiektywna ocena stanu wiedzy – Indeks Kompetencji Ekonomicznych 2/2

Uczniowie VI klas szkoły podstawowej mogli zdobyć maksymalnie 28 punktów, natomiast uczniowie III klas gimnazjum i przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej 33 punkty.

Uczniowie	Test umiejętności ekonomicznych	Test wiedzy ekonomicznej	Zakres punktacji wskaźnika IKE
VI klas szkoły podstawowej	13 zadań	15 pytań	0-28 punktów
III klas gimnazjum	13 zadań	20 pytań	0-33 punktów
przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej	13 zadań	20 pytań	0-33 punktów

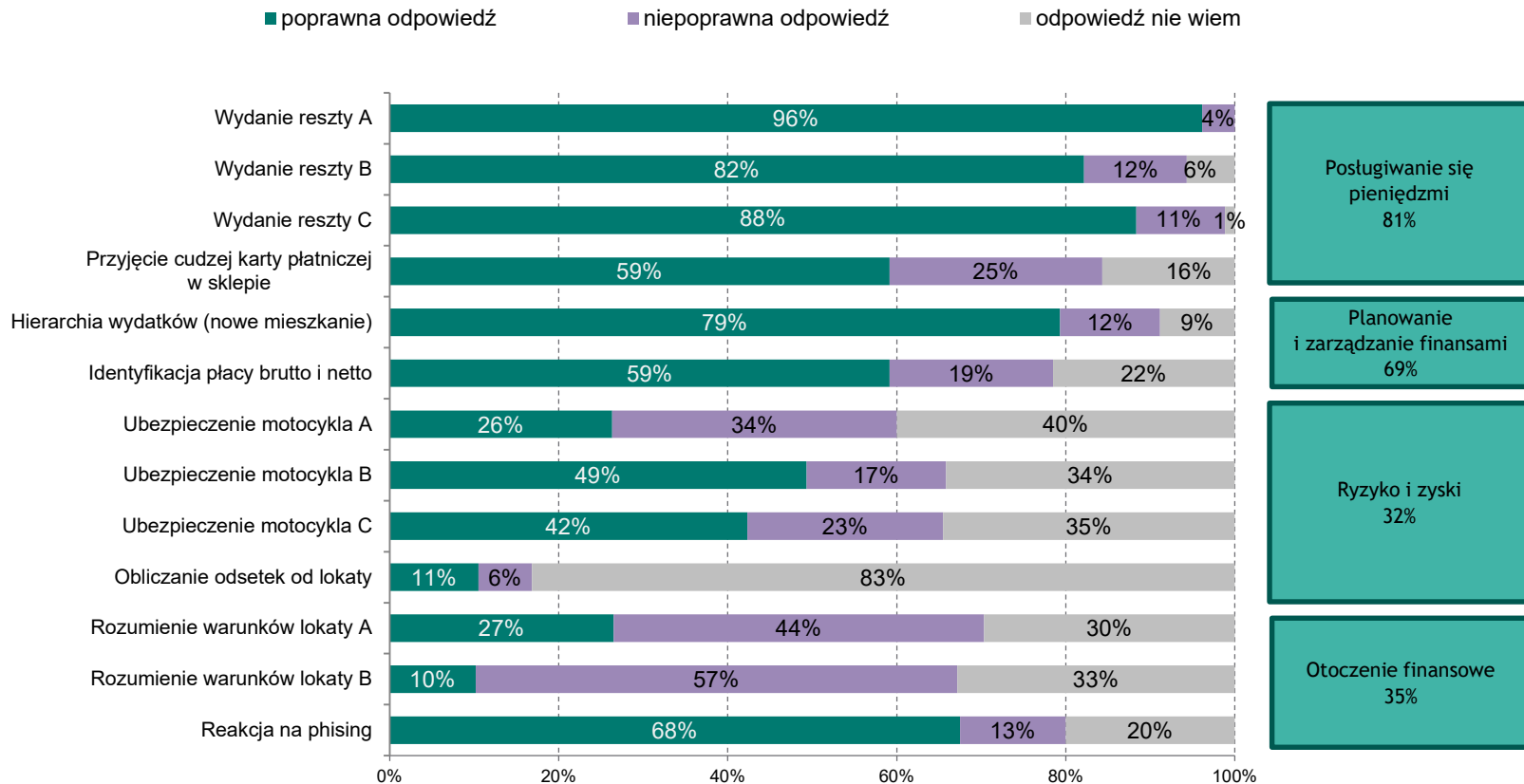
Wartości Indeksu Kompetencji Ekonomicznych (IKE) – w trzech grupach uczniów

Indeks Kompetencji Ekonomicznych posłużył do zakwalifikowania uczniów do jednej z trzech grup według poziomu ich kompetencji ekonomicznych. Uczniowie zostali podzieleni na mających najniższe, przeciętne oraz najwyższe kompetencje ekonomiczne. Klasyfikacja ta została przygotowana na podstawie podziału na kwartyłe wartości Indeksu.

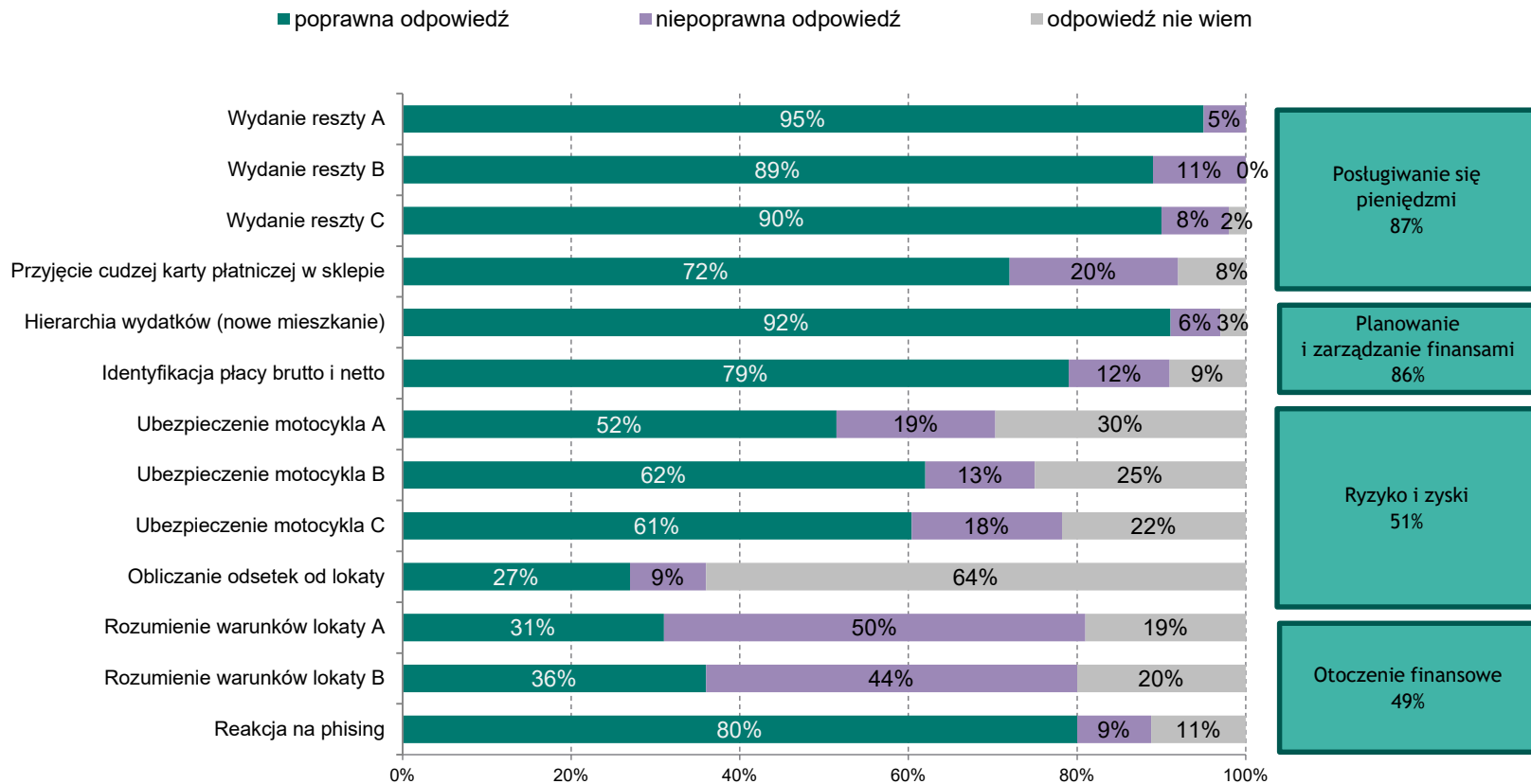

Szkoła podstawowa N=600, Gimnazjum N=600, Szkoła ponadgimnazjalna N=600

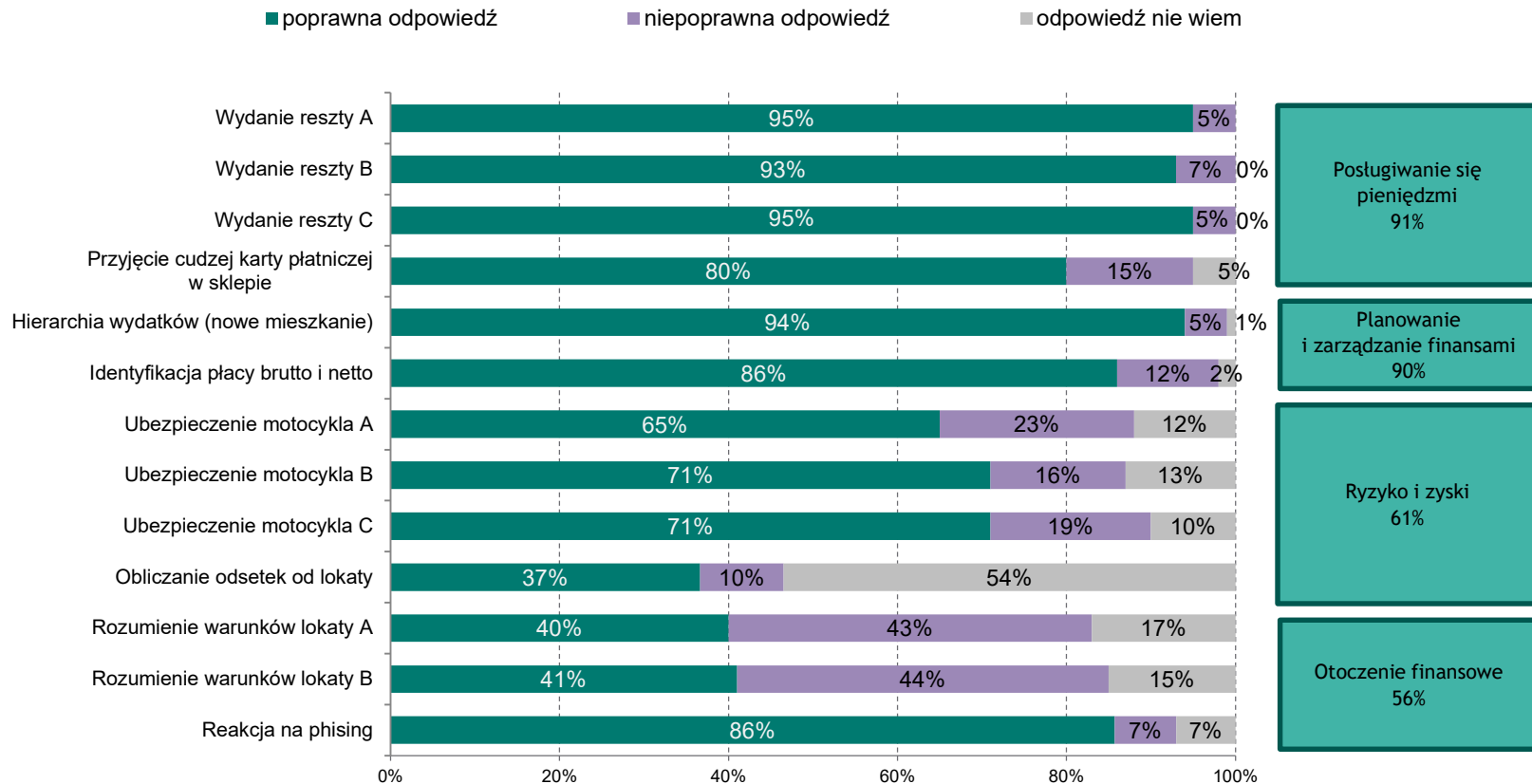
Umiejętności ekonomiczne – szkoła podstawowa

Umiejętności ekonomiczne – gimnazjum

Umiejętności ekonomiczne – szkoła ponadgimnazjalna

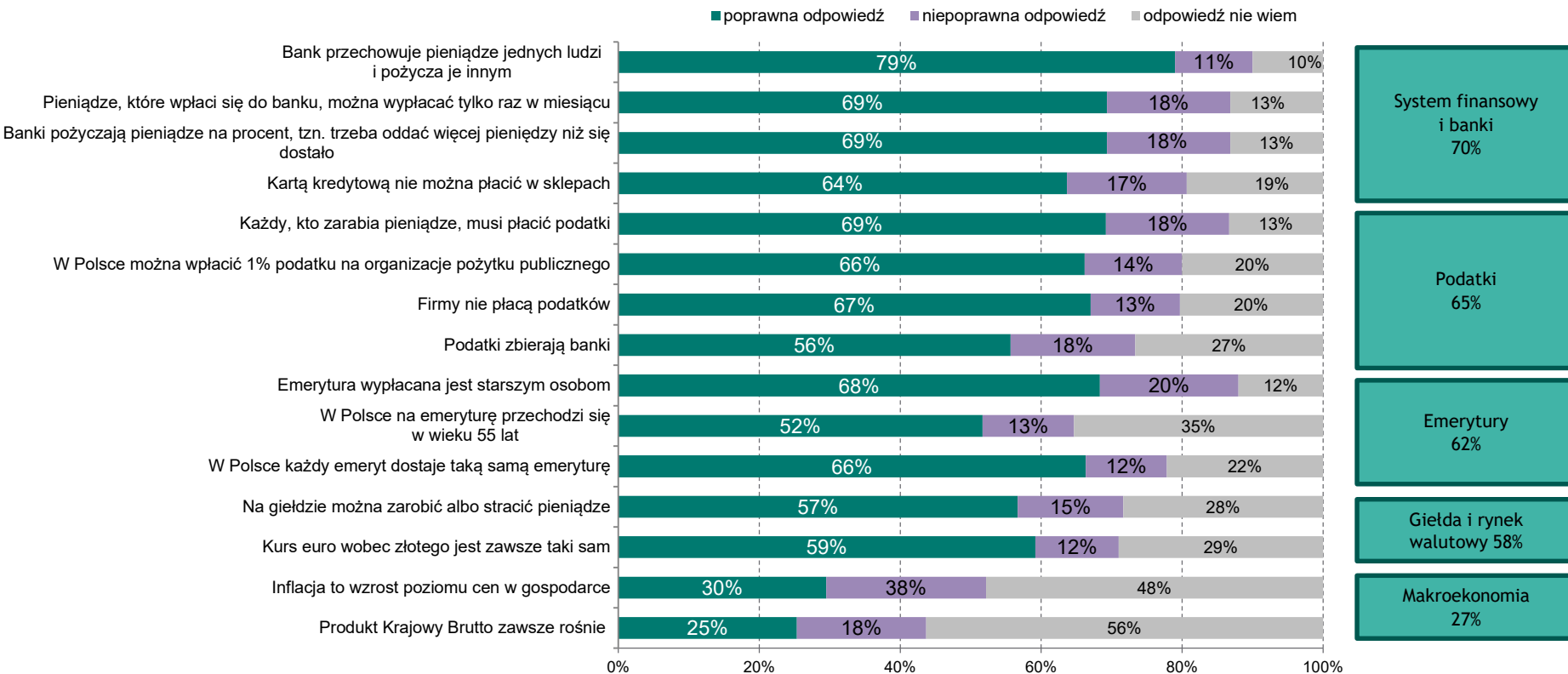
Umiejętności ekonomiczne – zestawienie bloków w trzech grupach uczniów

W teście umiejętności ekonomicznych w każdym z czterech bloków pytań najlepiej odpowiadali najstarsi uczniowie – przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej, a najgorzej najmłodszy uczniowie – VI klas szkoły podstawowej.

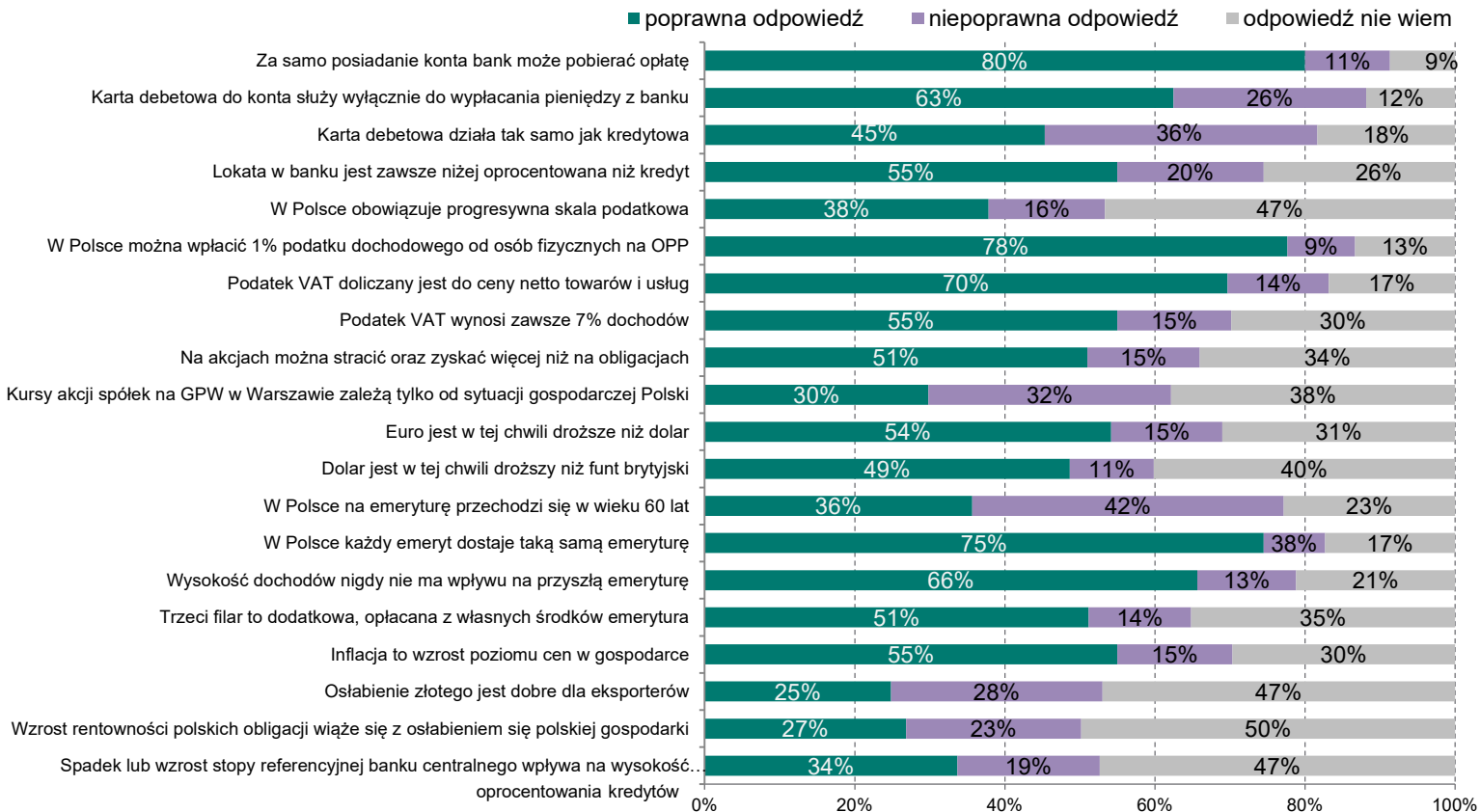
Najwięcej problemów sprawiały uczniom pytania z bloków – ryzyko i zyski oraz otoczenie finansowe.

Blok pytań	Uczniowie VI klas szkoły podstawowej	Uczniowie III klas gimnazjum	Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej
Posługiwanie się pieniędzmi	81%	87%	91%
Planowanie i zarządzanie finansami	69%	86%	90%
Ryzyko i zyski	32%	51%	61%
Otoczenie finansowe	35%	49%	56%

Wiedza ekonomiczna – szkoła podstawowa

Wiedza ekonomiczna – gimnazjum

System finansowy i banki
61%

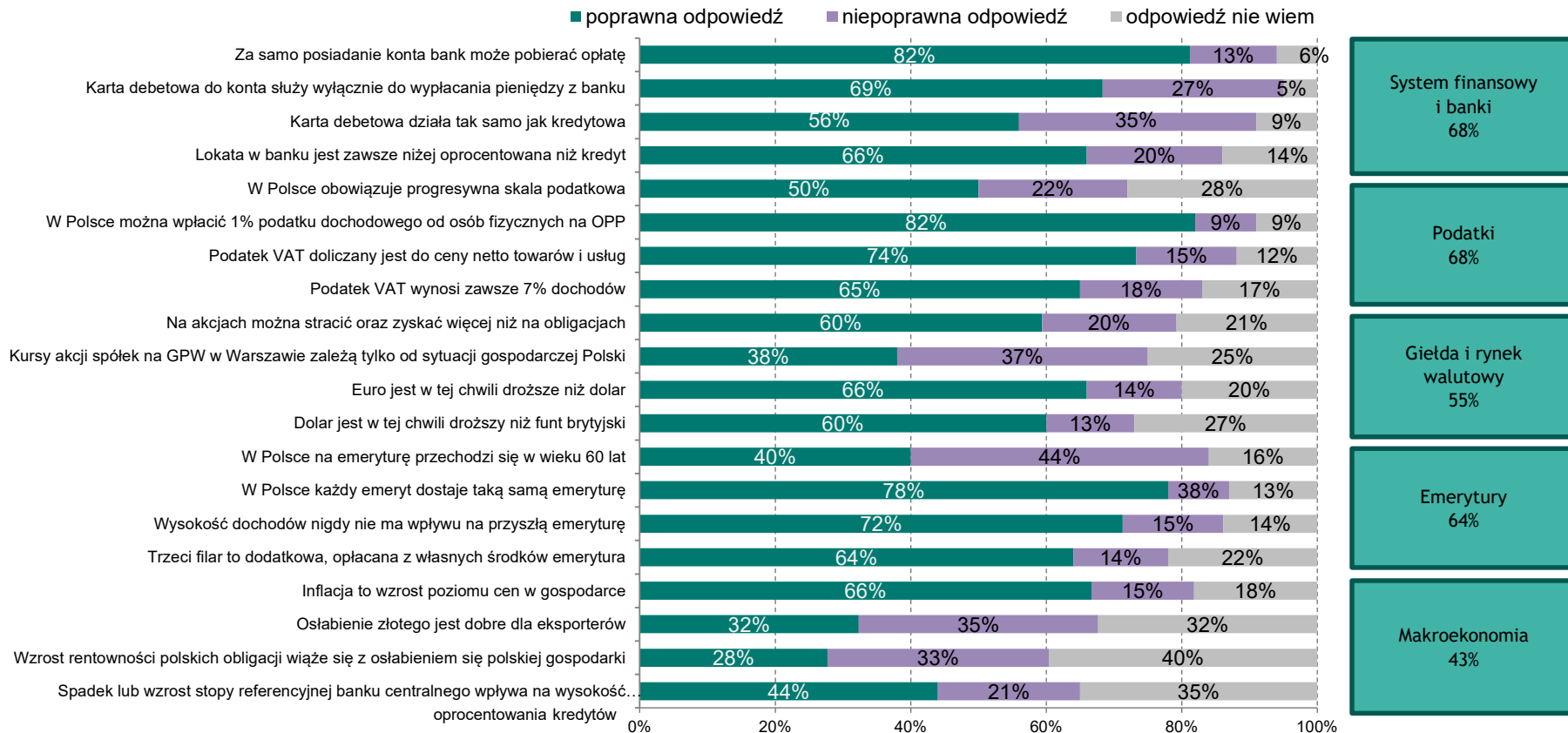
Podatki
60%

Giełda i rynek walutowy
46%

Emerytury
57%

Makroekonomia
35%

Wiedza ekonomiczna – szkoła ponadgimnazjalna

Wiedza ekonomiczna – zestawienie bloków w trzech grupach uczniów

W teście wiedzy ekonomicznej najczęściej problemów sprawiały uczniom pytania z bloku makroekonomia.

Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej odpowiadali na pytania każdego z pięciu bloków lepiej niż uczniowie III klas gimnazjum.

Uczniowie VI klas szkoły podstawowej mieli łatwiejsze pytania.

Blok pytań	Uczniowie VI klas szkoły podstawowej	Uczniowie III klas gimnazjum	Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej
System finansowy i banki	70%	61%	68%
Podatki	65%	60%	68%
Emerytury	62%	57%	64%
Giełda i rynek walutowy	58%	46%	55%
Makroekonomia	27%	35%	43%

IKE – identyfikacja czynników determinujących poziom wiedzy ekonomicznej 1/2

Zróznicowanie wartości Indeksu Kompetencji Ekonomicznych pozwala na pokazanie związku między wiedzą o ekonomii a profilem uczniów. Istotne statystycznie* czynniki determinujące poziom wiedzy ekonomicznej, który został zmierzony IKE, to:

Zmienna	Uczniowie VI klas szkoły podstawowej	Uczniowie III klas gimnazjum	Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej
Wielkość miejsca zamieszkania	✓		
Region miejsca zamieszkania		✓	✓
Posiadanie rodzeństwa			✓
Samoocena ucznia pod względem uzyskiwanych stopni	✓		
Ocena sytuacji materialnej rodziny	✓		
Samoocena poziomu wiedzy ekonomicznej ucznia		✓	✓
Zainteresowanie gospodarką i finansami			✓
Indeks Zaawansowania Korzystania z Finansów		✓	✓

* Współczynnik korelacji liniowej Pearsona; (poziom istotności $p \leq 0,05$) dla każdej pary zmiennych.

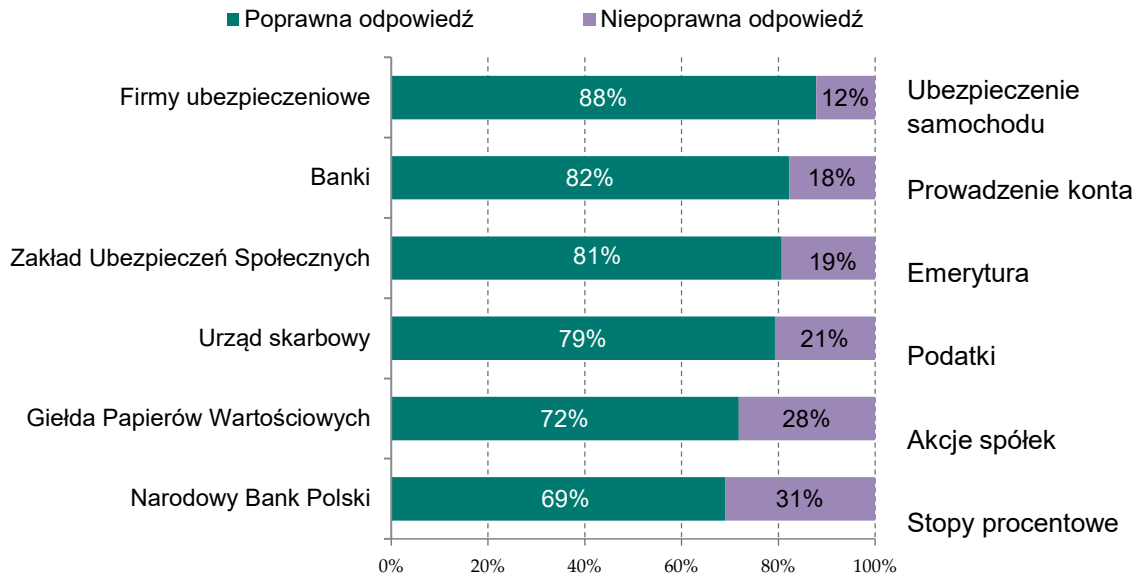
IKE – identyfikacja czynników determinujących poziom wiedzy ekonomicznej 2/2

Zmienna	Uczniowie VI klas szkoły podstawowej	Uczniowie III klas gimnazjum	Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej
Wysoka ocena wiedzy ekonomicznej rodziców	✓	✓	
Zachęcanie do oszczędzania przez rodziców	✓	✓	
Zachęcanie do pracy zarobkowej przez rodziców		✓	✓
Kontrola wydatków dziecka przez rodziców	✓	✓	✓
Rozmowa z rodzicami			
na tematy gospodarcze		✓	✓
o pieniądzu	✓	✓	
o budżecie domowym		✓	
Nauka w szkole o finansach, ekonomii, gospodarce			
na lekcjach (ogólnie)	✓		
na lekcjach WOS		✓	
na lekcjach podstaw przedsiębiorczości			✓

Znajomość instytucji finansowych – szkoła podstawowa

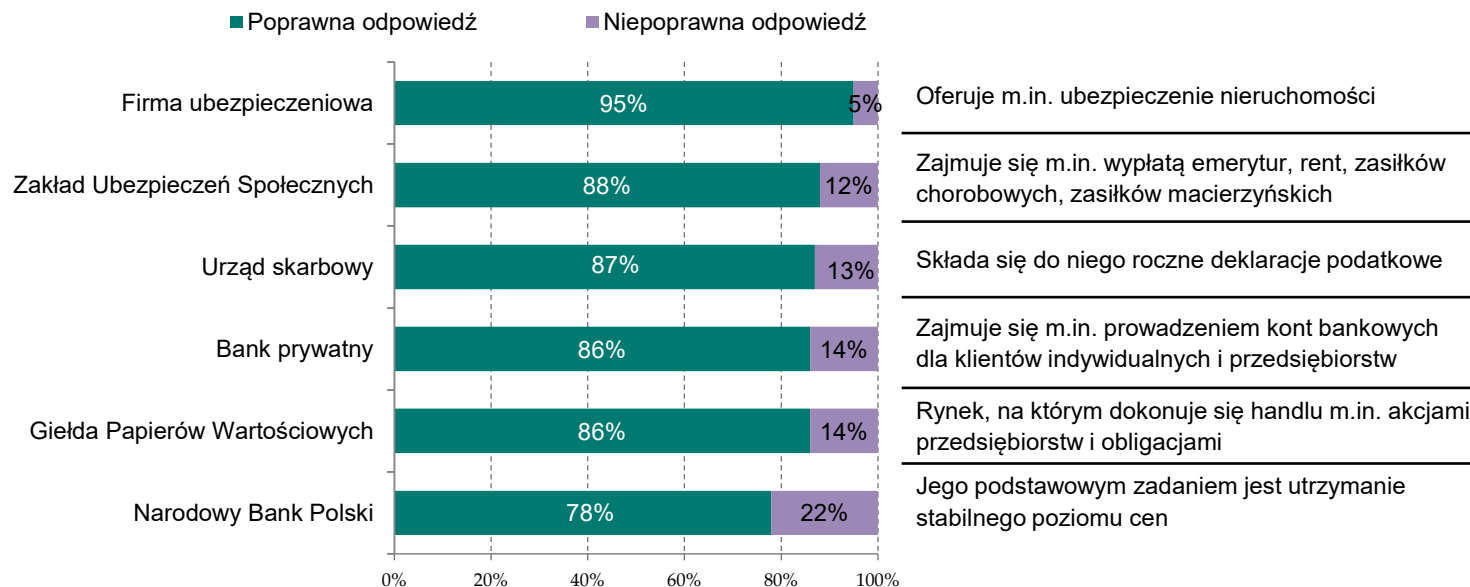
Uczniów biorących udział w badaniu poproszono o wskazanie, czym zajmuje się sześć instytucji związanych z finansami, począwszy od Narodowego Banku Polskiego, a skończywszy na urzędach skarbowych. Każdej z uwzględnionych w teście instytucji należało przypisać właściwą jej rolę, wybierając spośród sześciu, różnych możliwości.

Zadanie to okazało się dla szóstoklasistów dość proste. Najwięcej poprawnych odpowiedzi dotyczyło funkcjonowania firm ubezpieczeniowych (88%), najmniej Narodowego Banku Polskiego (69%).

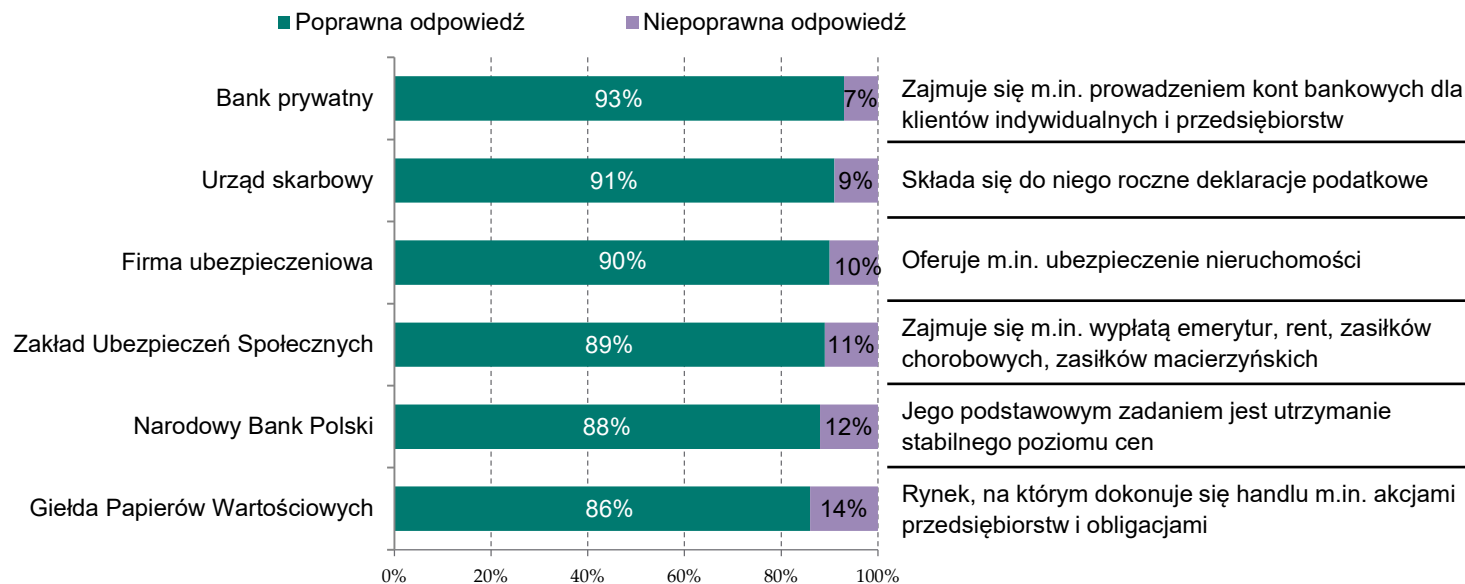
Znajomość instytucji finansowych – gimnazjum

Uczniowie III klas gimnazjum najlepiej orientują się w zakresie działalności firm ubezpieczeniowych (95% prawidłowych odpowiedzi). Na drugim miejscu jest działalność ZUS (88%), a na trzecim urzędu skarbowego (87%). Relatywnie najgorszy wynik dotyczy znajomości zadań działalności Narodowego Banku Polskiego – 78% prawidłowych odpowiedzi.

Znajomość instytucji finansowych – szkoła ponadgimnazjalna

Wśród uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej najczęściej poprawnych odpowiedzi odnosiło się do działalności banków prywatnych (93%). Na kolejnych miejscach są: urząd skarbowy (91%) oraz firma ubezpieczeniowa (90%). Poprawną odpowiedź w zakresie znajomości zadań Narodowego Banku Polskiego wskazuje 88% respondentów.

Indeks Kompetencji Ekonomicznych – porównanie zmian od 2014 roku

Na każdym poziomie edukacyjnym wartość wskaźnika IKE jest w 2018 roku nieco wyższa niż w 2014 roku. Największa różnica jest widoczna w przypadku uczniów VI klasy szkoły podstawowej – wzrost o 4 punkty procentowe. W przypadku uczniów III klas gimnazjum i przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej, wzrost wyniósł po 2 punkty procentowe.

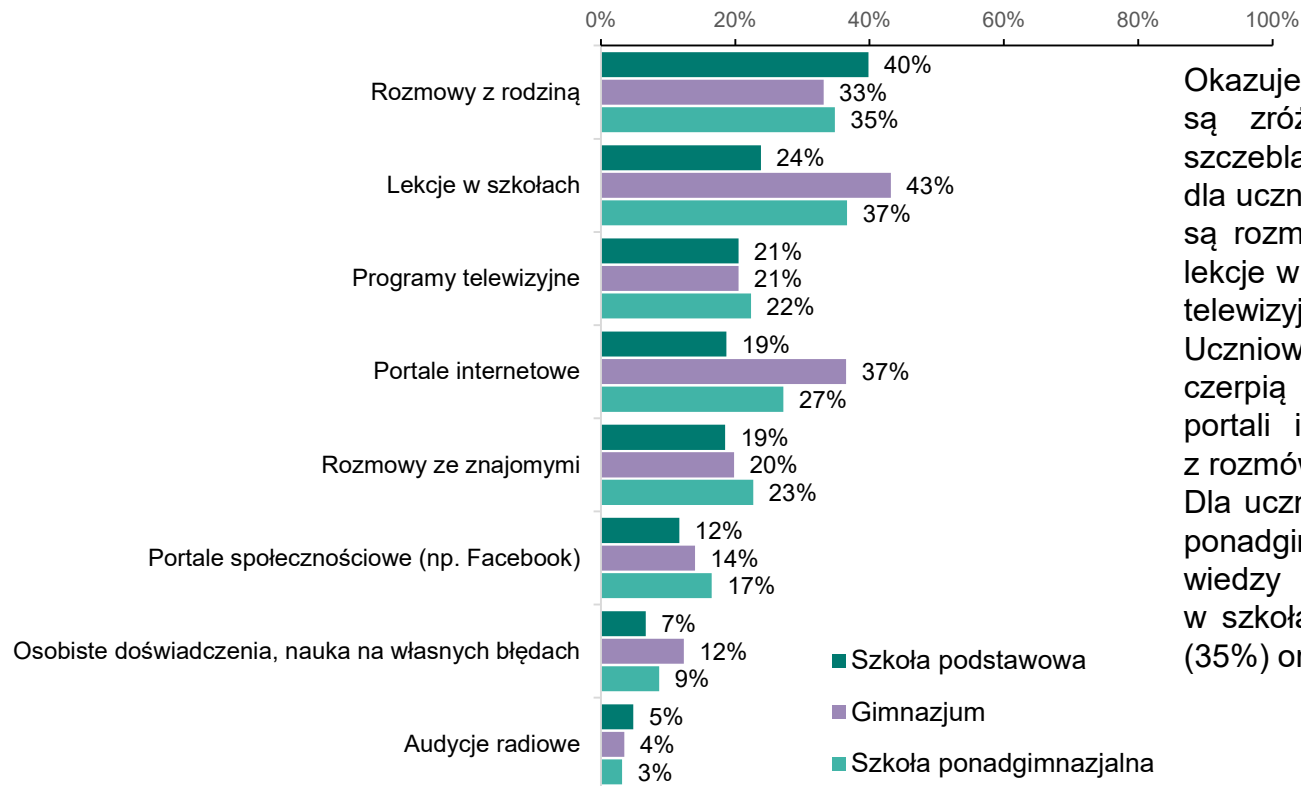
Poziom szkoły	2014 rok*	2018 rok
Szkoła podstawowa	53%	57%
Gimnazjum	56%	58%
Szkoła ponadgimnazjalna	63%	65%

* „Diagnoza wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce”, badanie Konsorcjum firm: Fundacji Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupy IQS Sp. z o.o. zrealizowane na zlecenie Narodowego Banku Polskiego, październik 2014 rok.

5.

Rozpoznanie preferowanych i wykorzystywanych źródeł wiedzy ekonomicznej

Wykorzystywane źródła wiedzy ekonomicznej – TOP 8

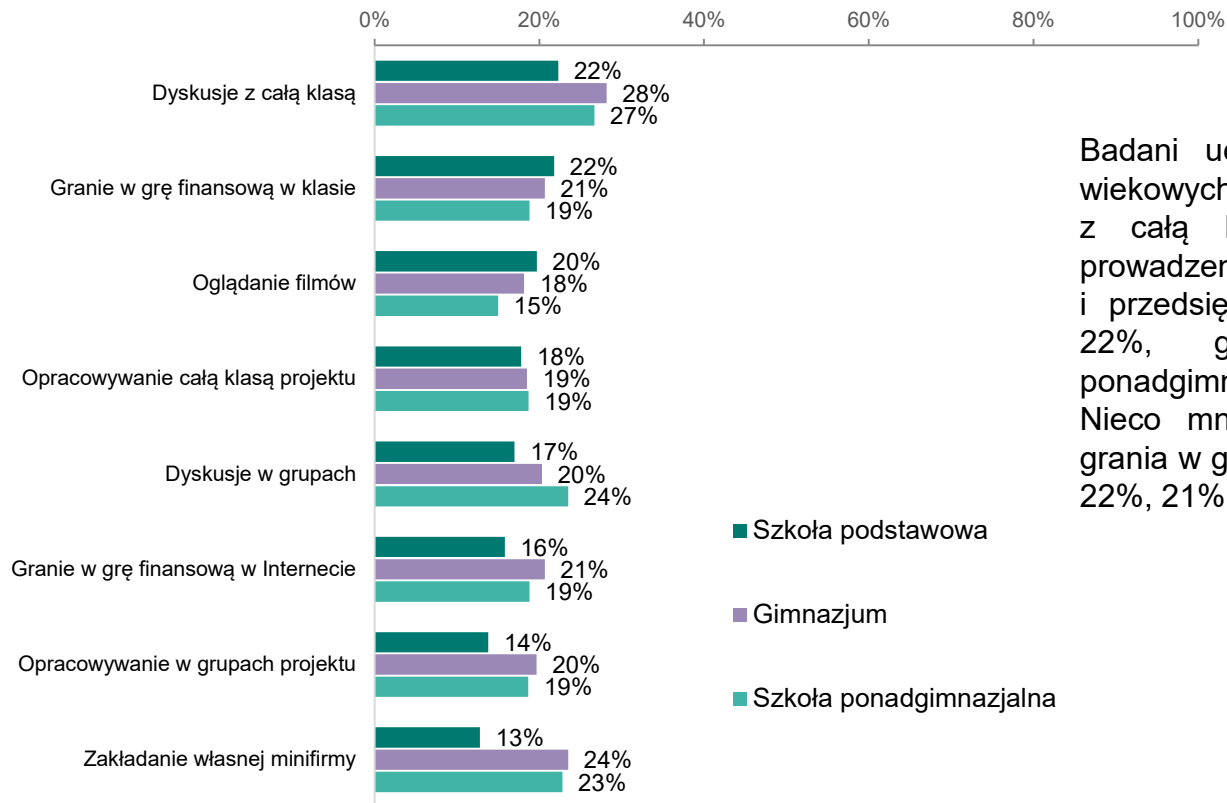

Okazuje się, że główne źródła wiedzy są zróżnicowane w zależności od szczebla edukacji. Głównym źródłem dla uczniów VI klas szkoły podstawowej są rozmowy z rodziną (40%), a także lekcje w szkołach (24%) oraz programy telewizyjne (21%).

Uczniowie III klas gimnazjum wiedzę czerpią z lekcji w szkołach (43%), portali internetowych (37%), a także z rozmów z rodziną (33%).

Dla uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej główne źródła wiedzy ekonomicznej to lekcje w szkołach (37%), rozmowy z rodziną (35%) oraz portale internetowe (27%).

Preferencje uczniów odnośnie form zajęć o ekonomii, finansach i przedsiębiorczości – TOP 8

Badani uczniowie we wszystkich grupach wiekowych wybrali odpowiedź „dyskusje z całą klasą” jako preferowaną formę prowadzenia zajęć o ekonomii, finansach i przedsiębiorczości (szkola podstawowa – 22%, gimnazjum – 28%, szkoła ponadgimnazjalna – 27% wskazań). Nieco mniejszy odsetek wskazań dotyczy grania w grę finansową w klasie (odpowiednio 22%, 21%, 19%).

Źródła wiedzy na temat ekonomii, finansów i gospodarki – opinie nauczycieli

Umiejętności w zakresie korzystania z różnych źródeł informacji na temat ekonomii, finansów i gospodarki rosną wraz z wiekiem uczniów.

Uczniowie starszych klas szkół podstawowych (klasy V-VIII) mają już wystarczająco duże doświadczenie w roli klienta i konsumenta, żeby radzić sobie z porównywaniem ofert handlowych. Są też bardziej niż młodsi uczniowie (klasy I-IV) **odporni na manipulacyjne przekazy płynące z reklam**. Potrafią **wyszukiwać informacji** (np. o cenach, cechach produktów) w różnych źródłach i dzięki temu obiektywnie ocenić atrakcyjność oferty, którą im się przedstawia.

Uczniowie w bardzo **niewielkim stopniu poszukują w mediach** (w prasie, radiu, telewizji lub internecie) **treści związanych z ekonomią i finansami**.

6.

Ocena trafności i skuteczności różnych form działań edukacyjnych (szkolnych i pozaszkolnych) z punktu widzenia nauczycieli

Ocena trafności i skuteczności różnych form działań edukacyjnych z punktu widzenia nauczycieli

W opinii nauczycieli **podstawa programowa przedmiotu WOS** w niewielkim zakresie uwzględnia zagadnienia dotyczące ekonomii i finansów.

Odpowiedzialność i kluczową rolę w rozwijaniu kompetencji przedsiębiorczych, związanych z ekonomią i finansami, przypisuje się nauczycielom przedmiotu **podstawy przedsiębiorczości oraz doradcom zawodowym**.

Nauczyciele za najtrafniejsze i najskuteczniejsze uznają działania edukacyjne oparte **na aspekcie praktycznym**.

Szkolne i pozaszkolne inicjatywy dotyczące edukacji ekonomicznej oceniane są przez nauczycieli jako trafne i skuteczne, **gdy przynoszą uczniom konkretne korzyści**.

Atrakcyjne dla uczniów są zajęcia prowadzone przez osoby spoza szkoły, np. przedstawicieli firm czy instytucji, w tym banków.

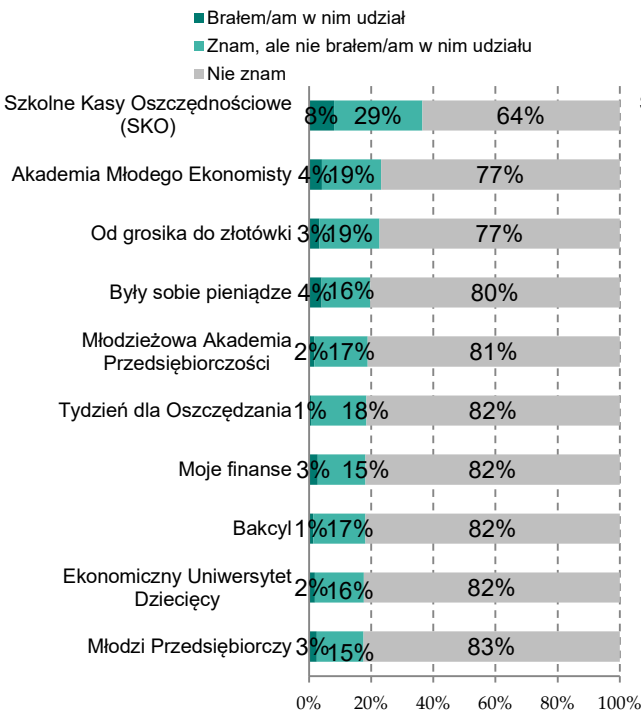
W podstawie programowej dla uczniów klas I-III szkół podstawowych **nie ma treści ekonomicznych i finansowych**, więc tylko od nauczyciela zależy, czy je uwzględni w nauczaniu zintegrowanym. Wiodącą rolę w kształtowaniu kompetencji w tym zakresie u najmłodszych uczniów pełnią rodzice.

7.

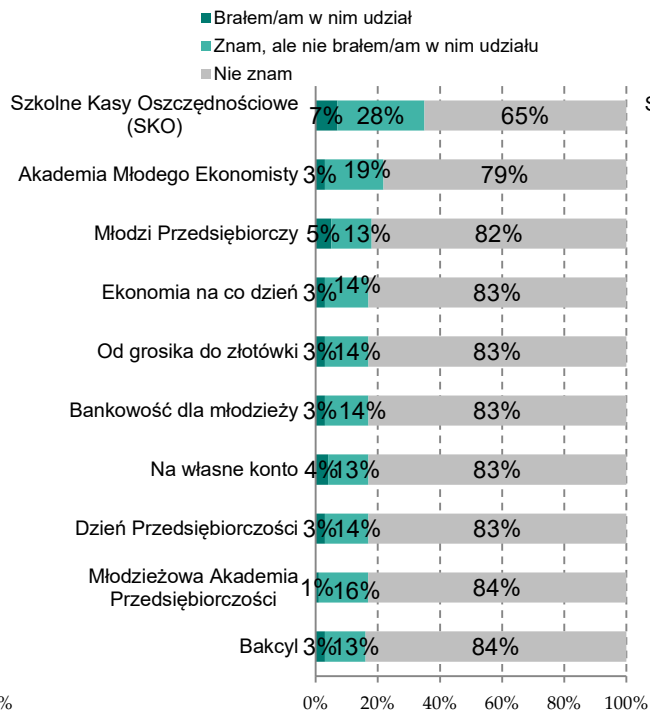
Ocena znajomości i uczestnictwa dzieci i młodzieży w programach edukacyjnych z zakresu finansów i ekonomii oraz ocena tych programów

Znajomość i uczestnictwo w programach dotyczących ekonomii i przedsiębiorczości – TOP 10

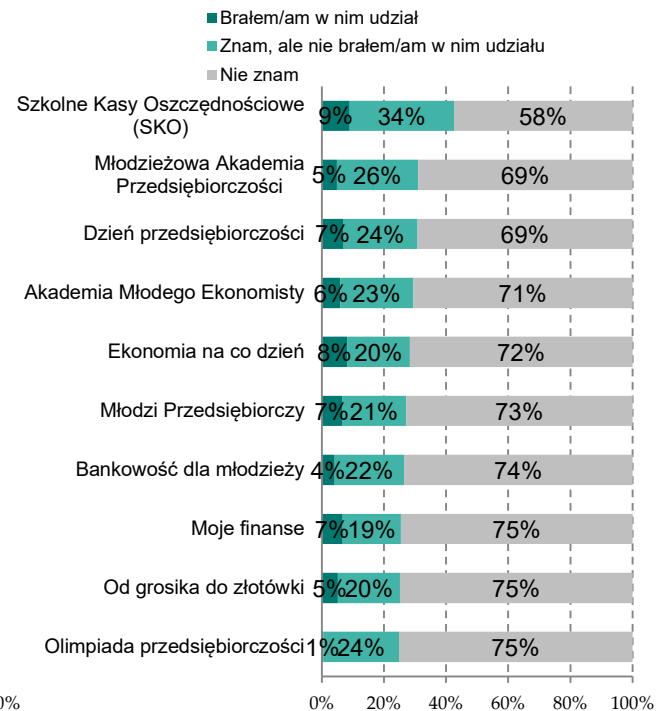
Szkoła podstawowa

Gimnazjum

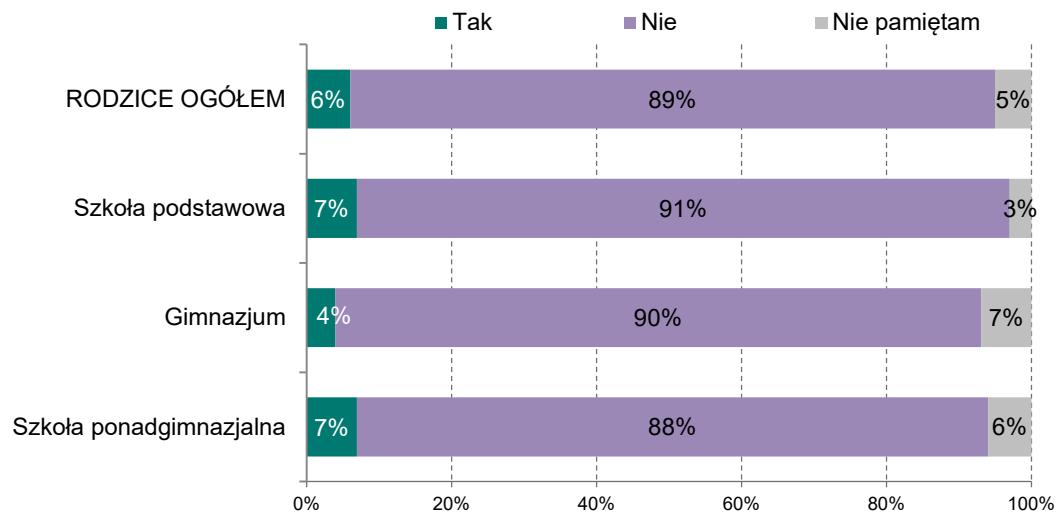

Szkoła ponadgimnazjalna

Uczestnictwo w szkoleniu lub kursie z zakresu ekonomii, finansów i gospodarki – rodzice

6% badanych rodziców przyznało, że kiedykolwiek brało udział w szkoleniach lub kursach z zakresu ekonomii, finansów i gospodarki. Odpowiedzi rodziców w nieznacznym stopniu różnicuje szczebel edukacji ich dzieci.

8.

Mapa potrzeb edukacyjnych – identyfikacja obszarów tematycznych, na jakie powinna być ukierunkowana działalność edukacyjna w różnych grupach wiekowych

Mapa potrzeb edukacyjnych – uczniowie VI klas szkoły podstawowej

Największe braki w umiejętnościach ekonomicznych (odsetek uczniów, którzy wskazali odpowiedź niepoprawną lub „nie wiem”)	1. rozumienie warunków lokat – 73%-90%
	2. obliczanie odsetek od lokaty – 89%
Największe braki w wiedzy ekonomicznej (odsetek uczniów, którzy wskazali odpowiedź niepoprawną lub „nie wiem”)	1. definicja PKB (makroekonomia) – „Produkt Krajowy Brutto zawsze rośnie” – 75%
	2. definicja inflacji (makroekonomia) – „inflacja to wzrost poziomu cen w gospodarce” – 70%
	3. wymiar wieku emerytalnego w Polsce (emerytury) – „w Polsce na emeryturę przechodzi się w wieku 55 lat” – 48%
Charakterystyka uczniów o największych zdefiniowanych brakach	<ul style="list-style-type: none"> ▪ mieszkańcy miast liczących od 50 tys. do 200 tys. mieszkańców ▪ mieszkańcy wsi ▪ mieszkańcy regionu południowego (woj. małopolskie, opolskie, śląskie i świętokrzyskie)
Wykorzystywane źródła wiedzy ekonomicznej (odsetek wskazań uczniów)	1. rozmowy z rodziną – 40%
	2. lekcje w szkołach – 24%
	3. programy telewizyjne – 21%
Preferowane formy zajęć o ekonomii, finansach i przedsiębiorczości (odsetek wskazań uczniów)	1. dyskusje z klasą – 22%
	2. granie w grę finansową w klasie – 22%
	3. oglądanie filmów – 20%
Preferowane tematy ekonomiczne do zgłębienia (odsetek wskazań uczniów)	1. oszczędzanie pieniędzy – 16%
	2. bankowość internetowa – 15%
	3. planowanie kariery zawodowej – 15%

Mapa potrzeb edukacyjnych – uczniowie III klas gimnazjum

<p>Największe braki w umiejętnościach ekonomicznych (odsetek uczniów, którzy wskazali odpowiedź niepoprawną lub „nie wiem”)</p>	<p>1. rozumienie warunków lokat – 64%-69%</p> <p>2. obliczanie odsetek od lokaty – 73%</p>
<p>Największe braki w wiedzy ekonomicznej (odsetek uczniów, którzy wskazali odpowiedź niepoprawną lub „nie wiem”)</p>	<p>1. waluty a eksport (makroekonomia) – „osłabienie złotego jest dobre dla eksporterów” – 75%</p> <p>2. rentowność obligacji a stan gospodarki (makroekonomia) – „wzrost rentowności polskich obligacji wiąże się z osłabieniem polskiej gospodarki” – 73%</p> <p>3. stopy referencyjne a oprocentowanie kredytów (makroekonomia) – „spadek lub wzrost stopy referencyjnej banku centralnego wpływa na wysokość oprocentowania kredytów” – 66%</p>
<p>Charakterystyka uczniów o największych zdefiniowanych brakach</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ mieszkańcy regionu wschodniego (woj. lubelskie, podkarpackie, podlaskie) ▪ mieszkańcy regionu centralnego (woj. łódzkie, mazowieckie, wielkopolskie)
<p>Wykorzystywane źródła wiedzy ekonomicznej (odsetek wskazań uczniów)</p>	<p>1. lekcje w szkołach – 43%</p> <p>2. portale internetowe – 37%</p> <p>3. rozmowy z rodziną – 33%</p>
<p>Preferowane formy zajęć o ekonomii, finansach i przedsiębiorczości (odsetek wskazań uczniów)</p>	<p>1. dyskusje z klasą – 28%</p> <p>2. zakładanie własnej minifirmy – 24%</p> <p>3. granie w grę finansową w klasie lub w Internecie – 21%</p>
<p>Preferowane tematy ekonomiczne do zgłębienia (odsetek wskazań uczniów)</p>	<p>1. inwestowanie pieniędzy – 22%</p> <p>2. planowanie kariery zawodowej – 20%</p> <p>3. zakładanie własnej firmy – 19%</p>

Mapa potrzeb edukacyjnych – uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej

<p>Największe braki w umiejętnościach ekonomicznych (odsetek uczniów, którzy wskazali odpowiedź niepoprawną lub „nie wiem”)</p>	<p>1. rozumienie warunków lokat – 59%-60%</p> <p>2. obliczanie odsetek od lokaty – 63%</p>
<p>Największe braki w wiedzy ekonomicznej (odsetek uczniów, którzy wskazali odpowiedź niepoprawną lub „nie wiem”)</p>	<p>1. rentowność obligacji a stan gospodarki (makroekonomia) – „wzrost rentowności polskich obligacji wiąże się z osłabieniem polskiej gospodarki” – 72%</p> <p>2. waluty a eksport (makroekonomia) – „osłabienie złotego jest dobre dla eksporterów” – 68%</p> <p>3. stopy referencyjne a oprocentowanie kredytów (makroekonomia) - „spadek lub wzrost stopy referencyjnej banku centralnego wpływa na wysokość oprocentowania kredytów” – 56%</p>
<p>Charakterystyka uczniów o największych zdefiniowanych brakach</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ mieszkańcy regionu centralnego (woj. łódzkie, mazowieckie, wielkopolskie) ▪ mieszkańcy regionu północnego (woj. kujawsko-pomorskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie)
<p>Wykorzystywane źródła wiedzy ekonomicznej (odsetek wskazań uczniów)</p>	<p>1. lekcje w szkołach – 37%</p> <p>2. rozmowy z rodziną – 35%</p> <p>3. portale internetowe – 27%</p>
<p>Preferowane formy zajęć o ekonomii, finansach i przedsiębiorczości (odsetek wskazań uczniów)</p>	<p>1. dyskusje z klasą – 27%</p> <p>2. dyskusje w grupach – 24%</p> <p>3. zakładanie własnej minifirmy – 23%</p>
<p>Preferowane tematy ekonomiczne do zgłębienia (odsetek wskazań uczniów)</p>	<p>1. zakładanie własnej firmy – 25%</p> <p>2. planowanie kariery zawodowej – 22%</p> <p>3. inwestowanie pieniędzy – 22%</p>

Mapa potrzeb edukacyjnych – opinie nauczycieli

- **Potrzeby młodszych uczniów szkoły podstawowej (klasy I-IV)**
 - gospodarowanie pieniędzmi: planowanie wydatków i oszczędzanie
- **Potrzeby starszych uczniów szkoły podstawowej (klasy V-VIII)**
 - rynek pracy, wchodzenie w rolę konsumenta produktów bankowych (ze szczególnym uwzględnieniem pożyczania pieniędzy) i klienta tych instytucji
- **Potrzeby uczniów szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych**
 - zatrudnienie, praktyczne informacje dotyczące praw pracowniczych i zakładania działalności gospodarczej, zarządzanie finansami osobistymi i domowymi, bycie konsumentem (również w przestrzeni wirtualnej), inwestowanie pieniędzy, wsparcie dla przedsiębiorców

9.

Zidentyfikowanie potrzeb nauczycieli w zakresie edukacji ekonomicznej – oczekiwane formy i zakres wsparcia

Potrzeby nauczycieli w zakresie edukacji ekonomicznej

Nauczyciele, szczególnie nauczania zintegrowanego oraz WOS, **narzekają na ubogą ofertę szkoleniową z tematyki ekonomicznej i finansowej.**

Barierą uczestnictwa nauczycieli w szkoleniach jest **konieczność ponoszenia kosztów** udziału w nich.

Zdecydowanie **preferowane są warsztatowe formy szkoleń**, a nie wykładowe, ale tam, gdzie pojawia się nowa dla nauczycieli wiedza, cenione są także wykłady. Formy e-learningowe również oceniane są jako przydatne.

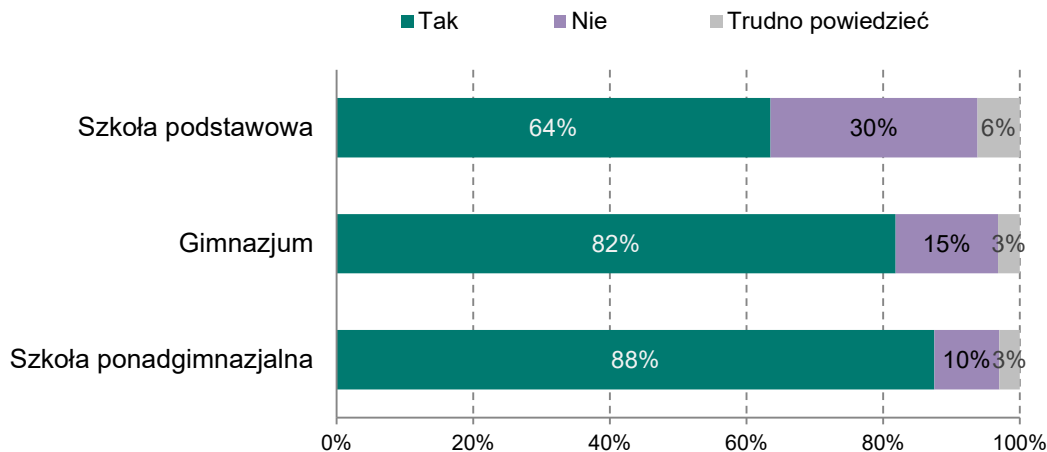
Nauczyciele chętnie korzystają z **gotowych pakietów materiałów edukacyjnych**, zawierających multimedia i ćwiczenia interaktywne, i **gier edukacyjnych.**

10.

Ocena aktywność finansowej dzieci i młodzieży oraz rodziców

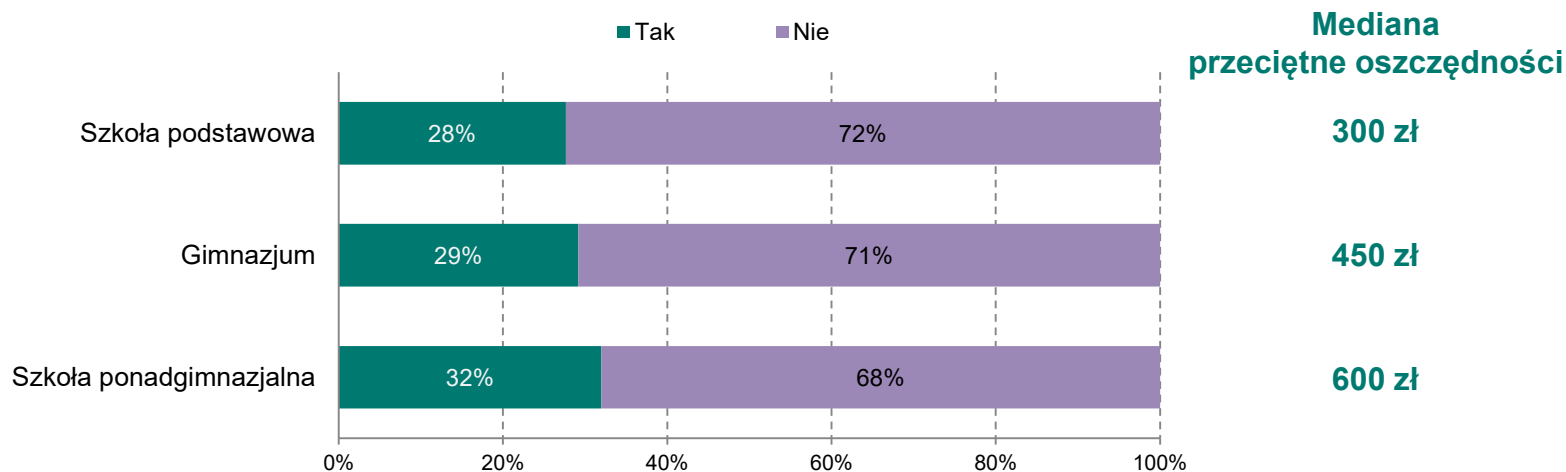
Posiadanie pieniędzy na własne wydatki przez uczniów

Odsetek uczniów posiadających własne pieniądze rośnie wraz z wiekiem – wśród uczniów VI klas szkoły podstawowej wynosi 64%, III klas gimnazjum – 82%, a przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej – 88%.

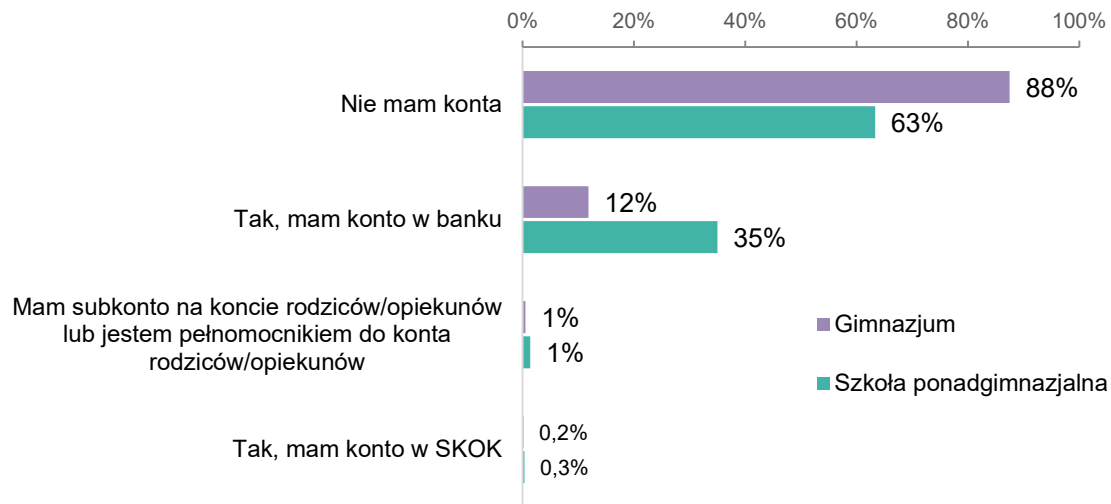
Posiadanie oszczędności przez uczniów

Odsetek posiadających oszczędności w różnych grupach wiekowych jest dość zbliżony – wśród uczniów VI klasy szkoły podstawowej wynosi 28%, uczniów III klas gimnazjum – 29%, a uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej – 32%.

Posiadanie konta w banku przez uczniów

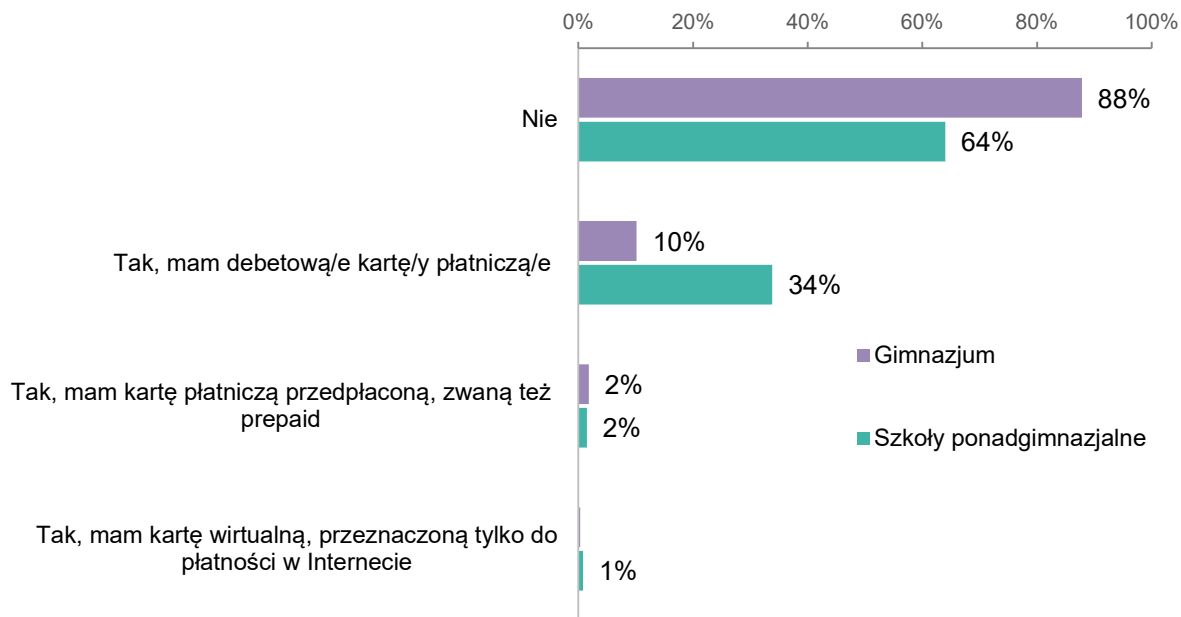
12% uczniów III klas gimnazjum i 35% uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej zadeklarowało posiadanie własnego konta w banku. Konto w SKOK posiadają nieliczni uczniowie (mniej niż 1%).

Posiadanie karty płatniczej przez uczniów

34% uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej i 10% uczniów III klas gimnazjum zadeklarowało posiadanie debetowej karty płatniczej.

Uczniowie deklarujący posiadanie kart płatniczych (debetowych lub przedpłaconych) korzystają tylko z jednej karty.

Indeks Zaawansowania Korzystania z Finansów (IZK)

Dla starszych uczniów, III klas gimnazjum i przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej, którzy odpowiadali na więcej pytań z zakresu finansów, opracowano Indeks Zaawansowania Korzystania z Finansów (IZK).

Indeks utworzono na podstawie odpowiedzi uczniów na pytania dotyczące korzystania z różnych usług finansowych oraz niektórych zachowań finansowych przez proste zsumowanie aktywności finansowych takich jak: posiadanie pieniędzy na własne wydatki, posiadanie oszczędności, posiadanie konta bankowego, posiadanie karty płatniczej lub kredytowej oraz dokonywanie zakupów w Internecie.

Każda z tych aktywności przekłada się na 1 punkt IZK, który mógł przyjąć wartości od 0 do 5.

Uczniowie przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej uzyskali znacznie wyższą punktację w IZK niż uczniowie III klas gimnazjum (wysoką wartość IZK posiada 9% uczniów gimnazjum i 29% uczniów szkoły ponadgimnazjalnej).

	Niski (0-1 punktów)	Średni (2-3 punktów)	Wysoki (4-5 punktów)
Gimnazjum	48%	43%	9%
Szkoła ponadgimnazjalna	31%	40%	29%

Aktywność finansowa uczniów – porównanie zmian od 2014 roku – 1/2

W 2018 roku w każdej badanej grupie wiekowej uczniów można zauważyć nieco wyższy w stosunku do 2014 roku odsetek uczniów posiadających pieniądze na własne wydatki.

W kwestii posiadania oszczędności, w 2018 roku tylko wśród uczniów VI klas szkoły podstawowej można zauważyć niewielki wzrost odsetka tych, którzy je mają. W przypadku uczniów III klas gimnazjum i uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej ten odsetek nieznacznie zmalał w bieżącym badaniu.

Poziom szkoły	Posiadanie pieniędzy na własne wydatki		Posiadanie oszczędności	
	2014 rok*	2018 rok	2014 rok*	2018 rok
Szkoła podstawowa	60%	64%	26%	28%
Gimnazjum	73%	82%	31%	29%
Szkoła ponadgimnazjalna	76%	88%	36%	32%

* „Diagnoza wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce”, badanie Konsorcjum firm: Fundacji Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupy IQS Sp. z o.o. zrealizowane na zlecenie Narodowego Banku Polskiego, październik 2014 rok.

Aktywność finansowa uczniów – porównanie zmian od 2014 roku – 2/2

W 2018 roku wśród uczniów III klas gimnazjum i uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej można zaobserwować wzrost odsetka deklarujących posiadanie konta bankowego (odpowiednio o 4 i 13 punktów procentowych). Podobny wzrost wystąpił w przypadku posiadania karty płatniczej.

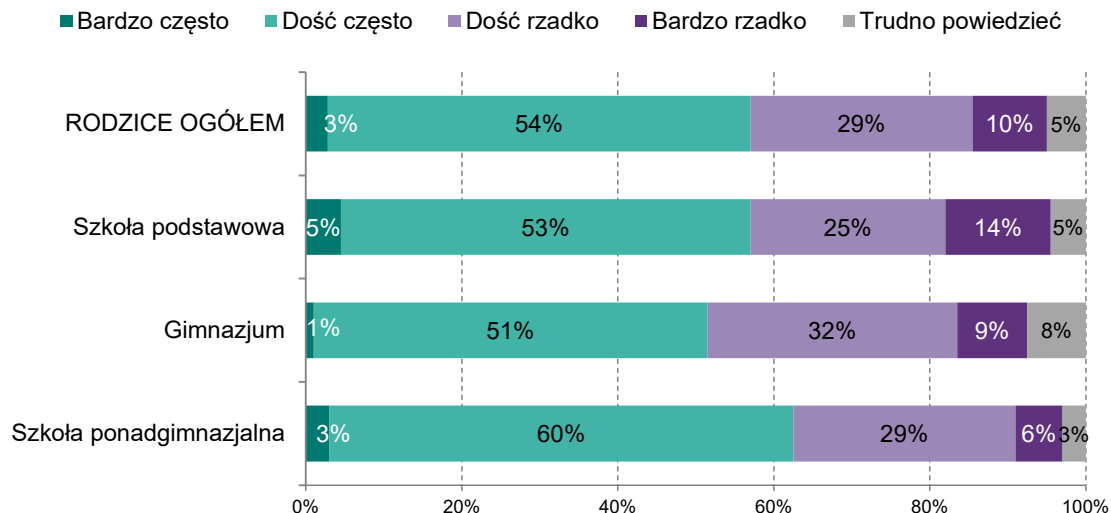
Poziom szkoły	Posiadanie konta bankowego (własne konto bankowe, konto SKOK)		Posiadanie karty płatniczej (debetowa, prepaid, wirtualna)	
	2014 rok*	2018 rok	2014 rok*	2018 rok
Gimnazjum	8%	12%	8%	12%
Szkoła ponadgimnazjalna	24%	37%	24%	36%

* „Diagnoza wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce”, badanie Konsorcjum firm: Fundacji Pracownia Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupy IQS Sp. z o.o. zrealizowane na zlecenie Narodowego Banku Polskiego, październik 2014 rok.

Częstotliwość rozmów rodziców z dzieckiem o zarządzaniu pieniędzmi

Ponad połowa rodziców (57%) wskazuje, że często rozmawia z dziećmi na temat zarządzania pieniędzmi.

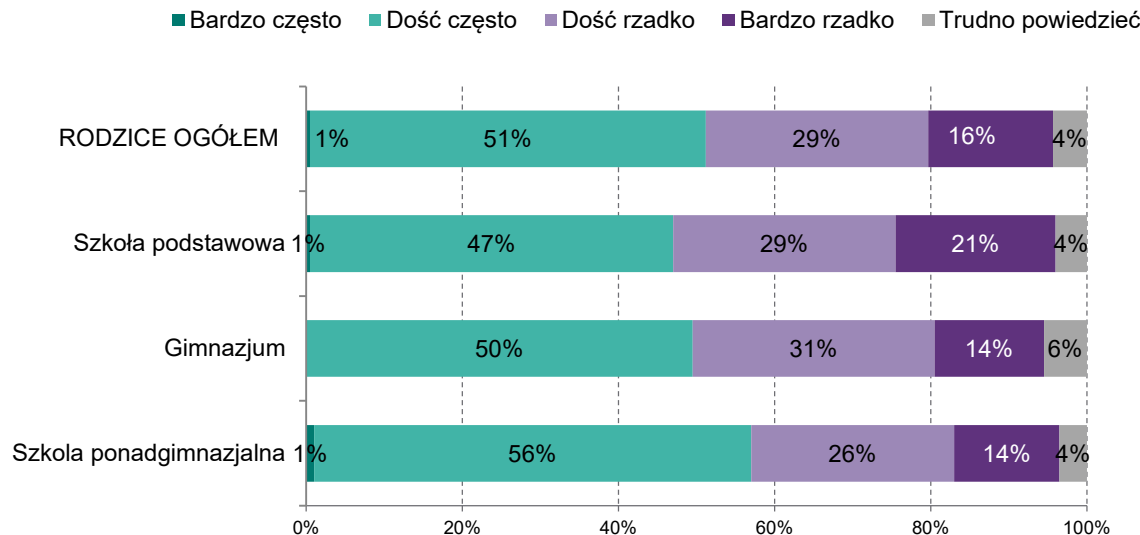
Rodzice uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej stosunkowo najczęściej rozmawiają ze swoimi dziećmi o zarządzaniu pieniędzmi (63%).

Częstotliwość rozmów rodziców z dzieckiem na tematy ekonomiczne

Ponad połowa rodziców twierdzi, że prowadzi z dzieckiem rozmowy na tematy ekonomiczne dość często lub bardzo często (52%).

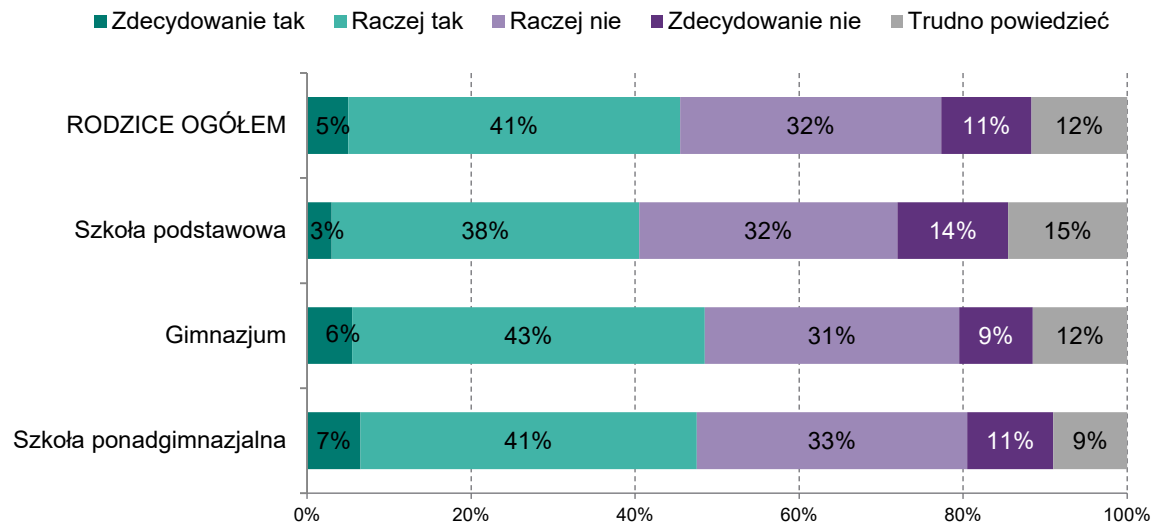
Rodzice uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej stosunkowo najczęściej rozmawiają ze swoimi dziećmi na tematy ekonomiczne (57%).

Potrzeba wsparcia rodziców w zakresie wiedzy ekonomicznej w kontekście rozmów z dzieckiem

Prawie połowa rodziców (46%) wskazuje na potrzebę wsparcia w zakresie przekazywania dzieciom wiedzy ekonomicznej.

Głównie rodzice uczniów III klas gimnazjum i przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej odczuwają potrzebę wsparcia w zakresie wiedzy ekonomicznej w kontekście rozmów z dzieckiem (odpowiednio 49% i 48%).

Wpływ rodziców na zachowania ekonomiczne dzieci – segmentacja

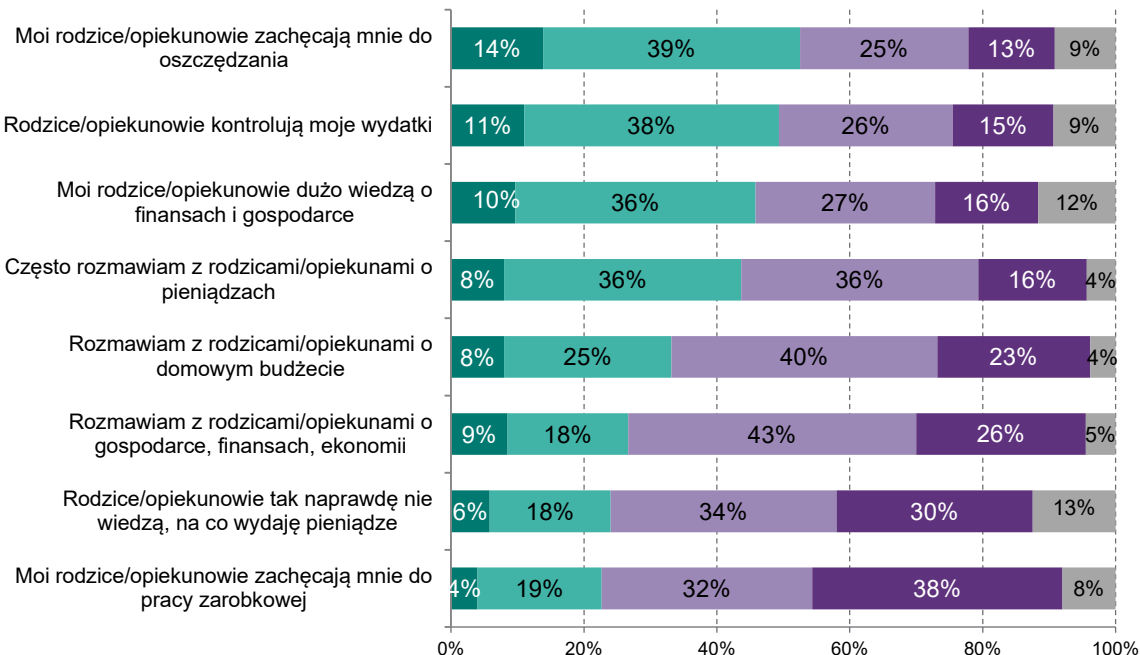
Na podstawie odpowiedzi uczniów dotyczących natężenia i charakteru rozmów z rodzicami przygotowana została segmentacja.

W wyniku przeprowadzonej analizy podzielono dzieci i młodzież na trzy grupy, nazwane od żywiołów:

- **Powietrze** – uczniowie, których rozmowy z rodzicami o finansach są najmniej intensywne.
- **Woda** – uczniowie czasem rozmawiający o finansach ze swoimi rodzicami.
- **Ziemia** – uczniowie często odbywający z rodzicami rozmowy o finansach, których rodzice są uznawani przez nich za bardzo kompetentnych w sprawach finansowych.

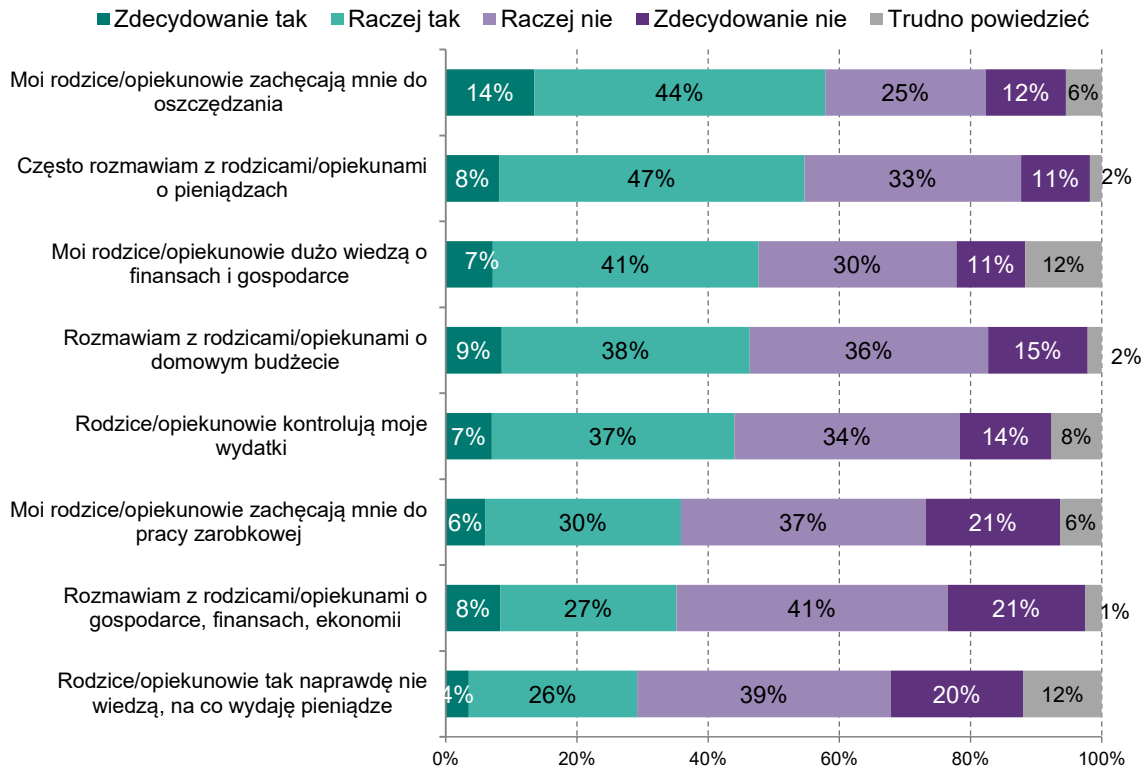
Wpływ rodziców na zachowania ekonomiczne dzieci – szkoła podstawowa

■ Zdecydowanie tak ■ Raczej tak ■ Raczej nie ■ Zdecydowanie nie ■ Trudno powiedzieć

Wśród uczniów VI klasy szkoły podstawowej najliczniejszym segmentem (47%) jest „**ziemia**”, czyli uczniowie często rozmawiający o pieniądzach z rodzicami, których uznają za kompetentnych w tej dziedzinie. Kolejny segment pod względem natężenia rozmów o finansach to „**woda**”, czyli uczniowie czasem rozmawiający o finansach z rodzicami. Jest on nieliczny – 14%. Segment „**powietrze**”, czyli uczniowie, którzy rzadko rozmawiają o finansach z rodzicami, liczy 40%.

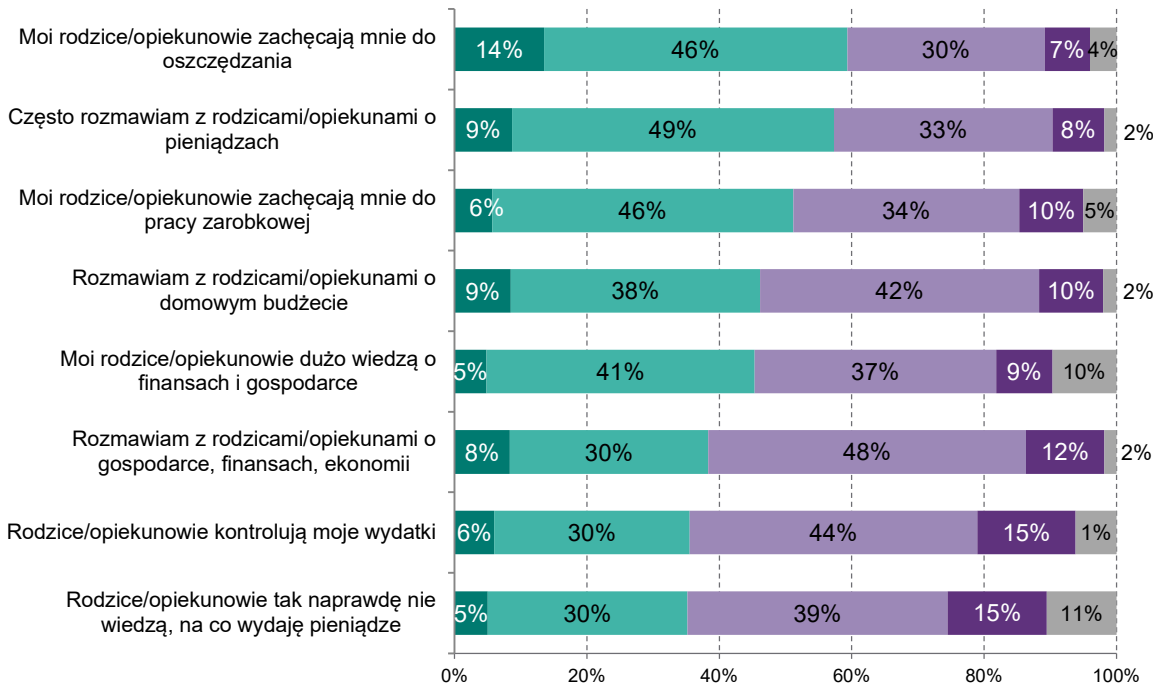
Wpływ rodziców na zachowania ekonomiczne dzieci – gimnazjum

Wśród uczniów III klas gimnazjum najliczniejszym segmentem (46%) jest „ziemia” – uczniowie często rozmawiający z rodzicami o finansach, uznający ich za bardzo kompetentnych w tej dziedzinie. Kolejny segment pod względem natężenia rozmów o finansach to „woda”, czyli uczniowie czasem rozmawiający o finansach z rodzicami. Jest on nieliczny – 12%. Segment „powietrze”, czyli uczniowie, którzy rzadko rozmawiają o finansach z rodzicami, liczy 42%.

Wpływ rodziców na zachowania ekonomiczne dzieci – szkoła ponadgimnazjalna

■ Zdecydowanie tak ■ Raczej tak ■ Raczej nie ■ Zdecydowanie nie ■ Trudno powiedzieć

Wśród uczniów przedostatnich klas szkoły ponadgimnazjalnej segment „ziemia”, stanowi jedną trzecią (33%) – uczniowie często rozmawiający z rodzicami o finansach, uznający ich za bardzo kompetentnych w tej dziedzinie. Kolejny segment pod względem natężenia rozmów o finansach to „woda”, czyli uczniowie czasem rozmawiający o finansach z rodzicami. Stanowi 51%. Segment „powietrze”, czyli uczniowie, którzy rzadko rozmawiają o finansach z rodzicami, liczy 16%.

11.

Rekomendacje z badania

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła podstawowa klasy I-VI, przed wprowadzeniem przedmiotu WOS

- W tej grupie wiekowej należy kształtować postawy związane z gospodarnością, zarządzaniem pieniędzmi poprzez odwołania do kieszonkowego, budżetu domowego czy też wykorzystując możliwości oszczędzania w ramach szkolnych programów oszczędnościowych.
- Działalność edukacyjna wśród uczniów VI klas szkoły podstawowej szczególnie powinna skupić się na sposobach oszczędzania pieniędzy, ponieważ to znajduje się w polu ich zainteresowania.
- Rodzice, główne źródło pieniędzy uczniów, oraz szkoły (edukując o sposobach i założeniach oszczędzania) powinny skoordynować działania.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła podstawowa klasy VII-VIII, gimnazjum

Uczniowie

- Wiedzę ekonomiczną można uczynić bardziej interesującą i łatwiejszą do zrozumienia dla tej grupy wiekowej poprzez powiązanie jej z obszarami zainteresowań uczniów (sport, muzyka, gry komputerowe, moda i podróże), tzn. np. wyjaśniając zagadnienia ekonomiczne bazując na przykładach pochodzących z obszarów zainteresowania uczniów. Uczniowie są świadomi, że ekonomia jest ważna w życiu codziennym – mimo to ważne jest uświadamianie uczniom, także ich rodzicom, że z ekonomią stykają się każdego dnia. Jest jednak dla nich za trudna do zrozumienia. Właśnie dlatego też organizowane wydarzenia oraz tworzone materiały powinny bazować na przykładach, pokazywać zastosowanie/przydatność danej wiedzy w życiu codziennym, odwoływać się do konkretnych sytuacji.
- Ponadto programy edukacyjne mające na celu pogłębienie wiedzy z zakresu ekonomii, finansów oraz gospodarki powinny przede wszystkim charakteryzować się użytecznością, tj. możliwością wykorzystania nabytej przez uczniów wiedzy oraz umiejętności w życiu codziennym. Warto rozważyć wprowadzenie ogólnopolskiego (podzielonego na etapy edukacyjne) programu skierowanego do całych rodzin, tak by zaangażowani byli zarówno uczniowie, jak i ich rodzice. Taki program mógłby wspomóc naturalne przekazywanie wiedzy ekonomicznej uczniom przez rodziców.
- W tej grupie wiekowej należy kształtować postawy związane z byciem świadomym konsumentem i pracownikiem, a także przedsiębiorcą. Ważne jest przybliżanie praktycznej, osadzonej w doświadczeniu rodziny, wiedzy na temat produktów bankowych, ale również niebezpieczeństw związanych z korzystaniem z nieprzemysłanych kredytów czy pożyczek. Konieczne jest wprowadzenie do procesu nauczania podstawowych pojęć ekonomicznych i finansowych. W ofercie edukacyjnej powinny się również znajdować tematy oszczędzanie i interesujące uczniów: inwestowanie pieniędzy, planowanie kariery zawodowej oraz zakładanie własnej firmy.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła podstawowa klasy VII-VIII, gimnazjum

Uczniowie

- W przygotowaniu i realizacji wydarzeń edukacyjnych należy uwzględnić materialne i pozamaterialne motywatory (nagrody) dla uczniów oraz wynagrodzenie dla nauczycieli wykonujących pracę przy wdrażaniu tych wydarzeń.
- Głównymi kanałami dotarcia do tej grupy wiekowej powinny być rodzina i lekcje w szkołach (WOS), ponieważ są to najczęściej wykorzystywane przez nią źródła wiedzy ekonomicznej. Dobrym kanałem dotarcia jest również Internet, ponieważ to medium jest codziennie wykorzystywane przez zdecydowaną większość uczniów.
- Warto powiązać ze sobą wykorzystywane przez uczniów źródła wiedzy ekonomicznej, tak by rodzina, szkoła i media uzupełniały się. Dobrze byłoby gdyby rodzice i nauczyciele mogli czerpać z mediów treści potrzebne do edukacji ekonomicznej dzieci. Sami uczniowie też mogą czerpać wiedzę o ekonomii z mediów – z Internetu lub telewizji. Jednakże warto wskazać im (również za pośrednictwem nauczycieli i rodziców) źródła ciekawych i wiarygodnych materiałów edukacyjnych.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła podstawowa klasy VII-VIII, gimnazjum

Rodzice

- Rozmowy z rodzicami mają duży wpływ na wiedzę ekonomiczną dzieci. W związku z czym należy uzmysłwić rodzicom ich wagę w przekazywaniu wiedzy ekonomicznej dzieciom. Rodzice powinni prezentować dzieciom jak zarządzają budżetem domowym i w miarę możliwości wciągać ich w procesy decyzyjne w tym zakresie.
- Uczniowie zaniżają swoją wiedzę ekonomiczną. Uświadomienie im, że więcej wiedzą o ekonomii to przede wszystkim rola rodziców (z którymi prowadzą rozmowy z zakresu ekonomii praktycznej, a rodzice lepiej oceniają swoją wiedzę) oraz nauczycieli (głównie WOS oraz podstaw przedsiębiorczości). Pokazanie uczniom, że wiedzą na temat ekonomii więcej niż im się wydaje, pomoże w zmianie postrzegania wiedzy ekonomicznej jako trudnej do zrozumienia. Kluczowe jest dostosowanie przekazu do poszczególnych grup wiekowych (by zbyt trudne treści nie zniechęcały młodszych uczniów).
- Warto wskazać rodzicom i nauczycielom (głównie WOS i podstaw przedsiębiorczości) dodatkowe źródła materiałów edukacyjnych z zakresu finansów, ekonomii i gospodarki, zwracając uwagę na różnorodność form materiałów. Przy promocji źródeł materiałów edukacyjnych warto wskazywać materiały związane z makroekonomią, która sprawia trudności uczniom.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła podstawowa klasy VII-VIII, gimnazjum

Nauczyciele

- Na poziomie oferty kierowanej do szkół (nauczycieli i uczniów) należy wyraźnie różnicować działania edukacyjne w zależności od etapu edukacyjnego, a nawet wieku uczniów w danym typie szkoły.
- Sugeruje się większe wsparcie kadry szkół podstawowych w zakresie wskazania zagadnień możliwych do realizacji z najmłodszymi uczniami szkół podstawowych.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła podstawowa klasy VII-VIII, gimnazjum

Nauczyciele

- Warto by w szkołach były przeprowadzane testy kompetencji (podobne do tych, na podstawie których określony został Indeks Kompetencji Ekonomicznych), ponieważ uzmysławiają one uczniom (a także nauczycielom i rodzicom), jaki jest ich stan wiedzy z zakresu ekonomii. Formuła takiego testu mogłyby być podobna do ogólnopolskich testów matematycznych np. Alfik, Puchacz. Najlepiej by test miał charakter interaktywny z pokazaniem prawidłowego wyniku zarówno uczniom, jak i nauczycielom (na poziomie klasy). Dzięki temu edukacja ekonomiczna w konkretnych szkołach mogłaby kłaść nacisk na obszary, w których zostały ujawnione braki. Organizator testu powinien zapewnić możliwość konkurowania z innymi – często nawet nie same nagrody, ale rywalizacja bywa dla uczniów silnym motywatorem.
- Szkolni doradcy zawodowi powinni być brani pod uwagę jako:
 - nowy, naturalny lider działań edukacyjnych nakierowanych na podnoszenie wiedzy i umiejętności przedsiębiorczych dotyczących ekonomii i finansów;
 - kluczowy beneficjent oferty edukacyjnej skierowanej do nauczycieli i uczniów.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła podstawowa klasy VII-VIII, gimnazjum

Nauczyciele

- Szkoły powinny wspomóc rodziców w procesie praktycznej edukacji ekonomicznej poprzez pokazanie funkcjonowania prostych produktów finansowych np. karty płatniczej, płatności internetowej, a także zaangażowanie uczniów w dodatkowe programy.
- Wsparcie dla nauczycieli powinno przewidywać pomoc w uzupełnieniu bazy środków dydaktycznych oraz podnoszeniu kompetencji umożliwiających posługiwanie się nimi. Pomoc powinna dotyczyć też wskazania potencjalnych źródeł pozyskiwania nowych materiałów dydaktycznych.
- Pożądane jest zwiększenie dostępu nauczycieli do gier edukacyjnych. Warto stworzyć nauczycielom możliwość edukacji w zakresie samodzielnego opracowywania gier ekonomicznych.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła podstawowa klasy VII-VIII, gimnazjum

Nauczyciele

- Wsparcie nauczycieli (w tym nauczycieli WOS) powinno uwzględniać zapewnienie oferty szkoleń dotyczących tematyki ekonomicznej i finansowej. Oferta powinna być atrakcyjna dla nauczycieli i pokazywać praktyczne możliwości włączania zagadnień ekonomicznych i finansowych do prowadzonych przez nich przedmiotów.
- Badanie wskazało na potrzebę zapewnienia szkoleń dla nauczycieli prowadzonych przez specjalistów z danej dziedziny, najlepiej ekspertów branżowych, jednocześnie mających rozeznanie w potrzebach nauczycieli i możliwościach implementacji treści podczas zajęć z uczniami.
- Ważne jest, aby w wyniku uczestnictwa w szkoleniach nauczyciele uzyskiwali uprawnienia i certyfikaty, istotne na ścieżce awansu zawodowego.
- Należy testować trafności proponowanych form doskonalenia np. poprzez systematycznie prowadzone badanie potrzeb i oczekiwań oraz ewaluację zrealizowanych propozycji. Należy zwiększyć otwartość na indywidualne preferencje odbiorców.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła ponadpodstawowa/ponadgimnazjalna, gimnazjum

Uczniowie

- Wśród uczniów szkół ponadpodstawowych/ponadgimnazjalnych wiedzę ekonomiczną można uczynić bardziej interesującą i łatwiejszą do zrozumienia poprzez powiązanie jej z obszarami zainteresowań uczniów (np. sport, muzyka, gry komputerowe, moda i podróże), tzn. m.in. wyjaśniając zagadnienia ekonomiczne bazując na przykładach pochodzących z obszarów zainteresowania uczniów. Np. obecnie ich zainteresowanie w zakresie zagadnień ekonomicznych budzą kryptowaluty czy pozyskiwanie dofinansowania działalności gospodarczej. Ich potrzeby i zainteresowania powinny być systematycznie diagnozowane.
- Uczniowie są świadomi, że ekonomia jest ważna w życiu codziennym – mimo to ważne jest uświadamianie uczniom, także ich rodzicom, że z ekonomią stykają się każdego dnia. Jednocześnie jest dla nich za trudna do zrozumienia. Dlatego np. programy edukacyjne mające na celu pogłębienie wiedzy z zakresu ekonomii, finansów oraz gospodarki powinny przede wszystkim charakteryzować się użytecznością, tj. możliwością wykorzystania nabytej przez uczniów wiedzy oraz umiejętności w życiu codziennym.
- Warto rozważyć wprowadzenie ogólnopolskiego (podzielonego na etapy edukacyjne) programu skierowanego do całych rodzin, tak by zaangażowani byli zarówno dzieci, jak i rodzice. Taki program mógłby wspomóc naturalne przekazywanie wiedzy ekonomicznej uczniom przez rodziców.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła ponadpodstawowa/ponadgimnazjalna, gimnazjum

Uczniowie

- Na etapie szkoły ponadpodstawowej warto prowadzić działania edukacyjne poprzez dyskusje z klasą, dyskusje w grupach oraz praktyczne działania w postaci zakładania własnej minifirmy.
- W ofercie edukacyjnej powinny się m.in. znajdować tematy interesujące uczniów: inwestowanie pieniędzy, planowanie kariery zawodowej oraz zakładanie własnej firmy. Do szkół zawodowych należy adresować działania dotyczące innej tematyki niż do ogólnokształcących (np. zagadnienia związane z zatrudnieniem i samozatrudnieniem, rynkiem pracy, rodzajami ubezpieczenia dotyczą głównie uczniów wchodzących po ukończeniu szkoły na rynek pracy). Należy uwzględnić generalnie wyższy poziom kompetencji ekonomicznych uczniów szkół zawodowych w porównaniu z uczniami liceów ogólnokształcących.
- Warto też na tym etapie edukacyjnym wyjaśniać złożone zależności makroekonomiczne.
- Głównymi kanałami dotarcia do uczniów powinny być rodzina i lekcje w szkołach (WOS i podstawy przedsiębiorczości), ponieważ są to najczęściej wykorzystywane przez nich źródła wiedzy ekonomicznej. Dobrym kanałem dotarcia jest również Internet, ponieważ to medium jest codziennie wykorzystywane przez zdecydowaną większość uczniów.
- Warto powiązać ze sobą wykorzystywane przez uczniów źródła wiedzy ekonomicznej, tak by rodzina, szkoła i media się uzupełniały. Dobrze byłoby gdyby rodzice i nauczyciele mogli czerpać z mediów treści potrzebne do edukacji ekonomicznej dzieci. Sami uczniowie też mogą czerpać wiedzę o ekonomii z mediów – z Internetu lub telewizji. Jednakże warto wskazać im (również za pośrednictwem nauczycieli i rodziców) źródła ciekawych i wiarygodnych materiałów edukacyjnych.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła ponadpodstawowa/ponadgimnazjalna, gimnazjum

Rodzice

- Rozmowy z rodzicami są istotnym źródłem wiedzy ekonomicznej i należy uzmysłwić rodzicom ich wagę w przekazywaniu tej wiedzy dzieciom. Chodzi o praktyczne rozwiązania, tj. pokazanie dzieciom np. jak rodzice zarządzają budżetem domowym i w miarę możliwości wciągnięcie ich w procesy decyzyjne w tym zakresie.
- Uczniowie zaniżają swoją wiedzę ekonomiczną. Uświadomienie im, że więcej wiedzą o ekonomii to przede wszystkim rola rodziców (z którymi prowadzą rozmowy z zakresu ekonomii praktycznej, a rodzice lepiej oceniają swoją wiedzę) oraz nauczycieli (głównie WOS oraz podstaw przedsiębiorczości). Pokazanie uczniom, że wiedzą więcej na temat ekonomii niż im się wydaje, pomoże w zmianie postrzegania wiedzy ekonomicznej jako trudnej do zrozumienia.
- Warto wskazać rodzicom i nauczycielom (głównie WOS i podstaw przedsiębiorczości) dodatkowe źródła materiałów edukacyjnych z zakresu finansów, ekonomii i gospodarki, zwracając uwagę na różnorodność form dostępnych materiałów, wyróżniając te treści, które sprawiają trudności uczniom, np. związane z makroekonomią.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła ponadpodstawowa/ponadgimnazjalna, gimnazjum

Nauczyciele

- Szkoły powinny wspomóc rodziców w procesie praktycznej edukacji ekonomicznej poprzez pokazanie funkcjonowania produktów finansowych np. płatności internetowej czy zarządzania kontem bankowym przez telefon komórkowy.
- Należy zapewnić nauczycielom możliwość bezpłatnego podnoszenia kwalifikacji (kursów, szkoleń, seminariów) w zakresie ekonomii i finansów. Szkolenia dla nauczycieli mogą mieć różne formy, jednak powinny być nastawione na praktyczne zaimplementowanie zdobytej wiedzy.
- Ważne jest, aby uczestnictwo w kształceniu kończyło się nadaniem uprawnień lub zdobyciem certyfikatu – nauczyciele cenią potwierdzenia uczestnictwa w różnych formach rozwoju zawodowego, ponieważ pomagają im to w awansie zawodowym.

REKOMENDACJE Z BADANIA

Szkoła ponadpodstawowa/ponadgimnazjalna, gimnazjum

Nauczyciele

- Wsparcie dla nauczycieli powinno przewidywać (oprócz szkoleń) również pomoc w uzupełnieniu środków dydaktycznych. Pożądane byłyby coroczne aktualizacje multimedialnych źródeł informacji, uwzględniające głównie zmiany legislacyjne. Badanie wskazało na potrzebę zapewnienia szkoleń dla nauczycieli na wysokim poziomie merytorycznym i metodycznym, prowadzonych przez specjalistów z danej dziedziny, najlepiej ekspertów branżowych, jednocześnie mających rozeznanie w potrzebach nauczycieli i możliwościach implementacji treści oraz rekomendowanej metodyki podczas zajęć z uczniami. Szkolenia dla nauczycieli powinny mieć różne formy organizacyjne i metodyczne. Należy testować trafności proponowanych form doskonalenia np. poprzez systematycznie prowadzone badanie potrzeb i oczekiwań oraz ewaluację dotychczas oferowanych propozycji.
- Należy podejmować działania informacyjno-promocyjne podnoszące w świadomości uczniów, ich rodziców i nauczycieli rangę przedmiotów WOS i podstawy przedsiębiorczości w systemie kształcenia oraz podkreślające wagę kompetencji nabywanych przez uczniów w ramach tych przedmiotów.

Na podstawie Badania społecznego pn.
„Diagnoza stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce”
zostało zrealizowane na zlecenie Narodowego Banku Polskiego
przez konsorcjum firm:
ECORYS Polska Sp. z o.o. i Centrum Badań Marketingowych INDICATOR.

NBP

Narodowy Bank Polski

www.nbp.pl